

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΙ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ Κ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

1. Και μετά σου λένε οι κακές οι γλώσσες «δυο Έλληνες, τρεις γνώμες». Αλλά να που διαψεύδονται: Παρ' όλο που είμαστε έντεκα μέχρι τώρα στην παρέα κι έχει ο καθ' ένας τις απόψεις του, τις προκαταλήψεις του και τις προτεραιότητές του, καταφέραμε να συμφωνήσουμε απόλυτα στο βασικό θέμα που μας απασχολεί. «Όχι», αποφανθήκαμε όλοι, κάποιος ευθέως και κάποιος άλλοι πλαγίως, «δεν κυκλοφορεί παραγωγικό πρότυπο που να εξηγεί επαρκώς την διαδικασία γενέσεως εμπειριών απ' τον εγκέφαλο». Επίσης συμφωνούμε, οι περισσότεροι, ότι παρά την έλλειψη τέτοιου προτύπου η συνείδηση **πρέπει** να είναι αποτέλεσμα ή προϊόν του εγκεφάλου – πράγμα που άλλωστε χαρακτηρίζει την περιρρέουσα νευροεπιστημονική ατμόσφαιρα την οποία μεταλαβαίνει, κατά κανόνα, και το πληροφορημένο κοινό. Η συμφωνία επ' αυτού όμως δεν είναι, όπως προείπα, απόλυτη, γιατί έχουμε και τις ενστάσεις του Γιώργου του Παπαδόπουλου, κατά πάσα πιθανότητα της Ελένης Σαββάκη και τέλος το δικό μου λευκό ψηφοδέλτιο. Εν συνεχεία, οι περισσότεροι πάλι συμφωνούμε ότι αργά ή γρήγορα θα προκύψει και το εναγωνίως αναμενόμενο πρότυπο, αν κι ο Στέλιος Κερασίδης, ο Γιώργος κι η Ελένη, ίσως ακόμα κι ο Θανάσης Καραβάτος έχουν εκφράσει, άλλος απερίφραστα, άλλος συγκεκριμένα, τις ενστάσεις και τις αμφιβολίες τους επί του προκειμένου. Εγώ, βέβαια, εδώ ευθυγραμμίζομαι με την μειονότητα κι επαναλαμβάνω ότι και στην περίπτωση που εμφανίζονταν το εν λόγω παραγωγικό πρότυπο, δεν θά χαμε τρόπο να το αξιολογήσουμε, να το επικυρώσουμε δηλαδή, ή να το απορρίψουμε, όπως κάνουμε μ' όλα τα πρότυπα σ' όλες τις επιστήμες εμπειρικού

THE END OF THE FIRST AND THE BEGINNING OF THE SECOND ROUND ANDREW C. PAPANICOLAOU

1. There goes another stereotype about the Greeks! Not only is it false that if you bring two of them together you are liable to get three different opinions, but it is also false that each one of them is bound to express an opinion at odds with everyone else's. This, arguably, extraordinary declaration is due to the realization that in spite our having approached the issue and formulated our comments from our several perspectives, preconceptions and biases each, we are all in absolute accord regarding the central question under discussion: **No**, we have decreed, **there is no generative model now available that would account for the process of generation of qualia by the human brain**. There is also general agreement among most of us that **though no such a model exists, consciousness in general and qualia in particular must be the products of the cerebral machinery**, an opinion that reflects the beliefs of most neuroscientists as well as the informed public today. Exceptions to that consensus constitute the opinions of Giorgos Papadopoulos and possibly that of Helen Savvaki. Mine, being that of an agnostic, as far as this specific issue goes, is not an opinion at all. Next, there is general, albeit not unanimous agreement that **such a model is bound to emerge sooner or later**. Stelios Kerassidis, Giorgos Papadopoulos, most likely Helen and possibly Thanasis Karavatos feel differently about this one and intimate, each with a different degree of certitude, that they see no way for such a model to emerge in the foreseeable future. I, of course, agree with them and, in addition, continue to claim that even if a way for

περιεχομένου.

2. Τέλος διακρίνω στις κουβέντες όλων μας μια ουσιαστικότερη, νομίζω, συμφωνία. Μου φαίνεται δηλαδή ότι όλοι μας, ακόμα κι αυτοί που θεωρούν το ποιόν της εμπειρίας ριζικώς διαφορετικό πράγμα απ' τον υλικό εγκέφαλο, αξιούμε κι αποβλέπουμε, πίσω απ' την ποιοτική ανομοιογένεια εμπειριών και ύλης, σε μια πραγματικότητα Ενιαία, Ομοιογενή, Μία κι Αδιαίρετη κι ως εκ τούτου απαιτούμε κι ελπίζουμε πως έτσι και πρέπει να νοείται. Αυτή η τάση, πρόδηλη στα λεγόμενα κάποιων εξ ημών και υποβόσκουσα στα λεγόμενα άλλων, είναι εντελώς φυσιολογική όντας βασικό γνώρισμα και δώρο της ελληνικής διανοήσεως στην ανθρωπότητα. Αλλά για να μη νομιστεί ότι ονειρεύομαι ό,τι όνειρα θέλω, επιτρέψτε μου να παραθέσω εδώ ένα-δύο χαρακτηριστικά αποσπάσματα απ' τα κείμενά σας: «... η συνείδηση» λέει ο Ηλίας Κούβελας «δεν είναι κάτι πέραν του φυσικού κόσμου αλλά έχει να κάνει με τις διεργασίες αυτής της παράξενης μαλακιάς μάζας που ονομάζουμε εγκέφαλο». Κι ο Κώστας Κριμπάς επικυρώνει τα ανωτέρω προσθέτοντας ακόμα εμφατικότερα: «η σημερινή μου παρέμβαση θα μπορούσε να τιτλοφορείται «εις υπεράσπισιν του μονισμού» ή «εις υπεράσπισιν της φυσιοκρατίας». Όντως ο νους, η συνείδηση [...] αποτελούν το τελευταίο [...] και μέχρι στιγμής απόρρητο κάστρο που ανθίσταται στην προσπάθεια μιας φυσιοκρατικής ερμηνείας [...] που θ' αγκάλιαζε τα πάντα και θα καθίστα συνεκτική και χωρίς ρήξεις την ερμηνεία αυτή, το φυσιοκρατικό κοσμοείδωλο». Αισθάνομαι, λοιπόν, βαθιά αλληλεγγύη με τον Κώστα ως προς το αίτημα του οντολογικού μονισμού και σφαιρικότητας των θεωριών μας παρ' ότι συνεχίζω να αμφιβάλλω αν ο μονισμός αυτός πρέπει να προκύψει απ' την αναγωγή του νου και του συνειδέναι στην (συμβατική) ύλη. Διότι, τίποτε δεν προεξοφλεί ότι «φύση» και «φυσιοκρατία» είναι έννοιες συνώνυμες της «ύλης» ακριβώς όπως τίποτα δεν μας αναγκάζει να ταυτίσουμε την «φύση» με το «άυλο» ή το «πνευματικό».

3. Παρενθετικά τώρα, επειδή πιστεύω ότι η σύσταση του δείγματος των απόψεων που έχουν εκφραστεί από μας τους έντεκα δεν θα αλλάξει με την συμβολή στη συζήτηση αυτών που ως τώρα κάθονται και μας κάνουν χάζι απ' τις κερκίδες, κι επειδή έχουμε τόσο ξεφύγει

constructing such a model were to be found, the model would remain inaccessible to empirical falsification.

2. Finally, I discern the profile of a general agreement on a much more fundamental level. It appears to me that we all demand that no matter how heterogeneous the brains and the qualia may be, their deeper nature **must** be one, whole, homogeneous and undivided and **must** be eventually recognized and understood as such. This sometimes tacit and some times explicitly stated attitude is not really surprising, especially among Greeks, since the idea is one more among the many gifts Hellenic thought has bestowed on humanity. Consequently, we in the western world are, εκόντες άκοντες, carriers of this intellectual tradition. So let me quote a couple of passages from your writings that prove that I am not daydreaming about this point: "...consciousness is not something outside of the natural world" says Elias Kouvelas "but it has something to do with the functions of that strange soft mass that we call the brain" and Costas Krimbas, echoes the sentiment in his passionate statement of purpose: "My contribution could also bear the title *in defense of monism* or *in defense of naturalism*. It is true that the mind, self-awareness, consciousness [...] are [...] the [...] last, but still unassailable fortress that resists all attempts at a naturalistic and all-embracing explanation, a cohesive and seamless one .." I find myself empathizing with Costas' demand and with his resolve to restore unity to the severed corpus of Nature even though I retain my doubts as to whether this unity will emerge in the form of a reduction of the "mental" to the "material", as the clear majority among us expects. And I retain my doubts because, as I have hinted before and as I will suggest once again later on, I see no reason to consider the "material" synonymous with the "natural" any more than I see a priori justification in equating the "mental" with the ultimate substance of all that exists.

3. I don't expect that this pattern of opinion will change with respect to the main question when the rest of you that are still watching from the sidelines jump in and join the

απ' τ' αρχικό χρονοδιάγραμμα που φοβάμαι μην τυχόν εκπνεύσει το ενδιαφέρον όλων λόγω του αργού ρυθμού της συζητήσεως, αποφάσισα να σας απαντήσω τώρα, κλείνοντας έτσι τον πρώτο κύκλο και συνάμα αποβλέποντας να επανεστιάσω την κουβέντα σε κάποια καίρια σημεία που, αν θιχτούν, πιστεύω πως θα την προαγάγουν σ' άλλα επίπεδα. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει καθόλου πως ανταπαντώντας είστε υποχρεωμένοι να θίξετε και αυτά ή μόνον αυτά τα σημεία ή ν' απευθύνεστε μόνον σε μένα. Επίσης, το ότι κλείνουμε με την παρούσα εισήγηση τον πρώτο κύκλο, καθόλου δεν αποκλείει την συμμετοχή όσων δεν έχουν ακόμα καταφέρει να μπουν στην κουβέντα. Κλείνουμε λοιπόν αυτήν τη σύντομη παρένθεση κι επανερχόμεθα στην ουσία.

4. Το πρώτο που θέλω να τονίσω επανερχόμενος, είναι ότι αλήθεια ελπίζω αυτά που προείπα στην πρώτη και δεύτερη παράγραφο να εκπροσωπούν επαρκώς τις απόψεις σας. Κι αν δεν τις εκπροσωπούν ικανοποιητικά πείτε μου να διορθώσω τα λάθη μου. Εν τω μεταξύ θεωρώ δεδομένη την ομοφωνία μας όσον αφορά την έλλειψη παραγωγικού προτύπου. Πρότυπα, βέβαια, υπάρχουν άφθονα –τριάντα ένα μας μέτρησε η Ελένη – μόνον που όλα τους είναι απλώς περιγραφικά, λειψά και εν πολλοίς αντικρουόμενα πράγμα που επιβεβαιώνει την αρχική μου γνώμη και τη γνώμη πολλών απ' την παρέα που πιστεύουν πως απέχουμε παρασάγγας από μια ικανοποιητική εξήγηση της παραγωγής εμπειριών απ' τον εγκέφαλο. Και μην μου στεναχωριέσαι φίλε Τζαβάρα: κανείς νευροφιλόσοφος δεν θα πτοηθεί μόνο και μόνο επειδή διαφωνώ, έστω και φωναχτά, με τις εκτιμήσεις τους ή την αισθητική τους κι ούτε κανένας τους θα εκλάβει την κριτική μου ως απαγορευτική διάταξη κατά της εκφράσεως των απόψεων τους. Αλλά, για να επανέλθω σ' αυτά που λεγα πριν, ελλείπει παραγωγικού προτύπου, δεν βλέπω πώς είναι δυνατό ο «καλοπροαίρετος μοντέρνος δυϊστής» του Ηλία, ή κι ο αγνωστικιστής (διότι, Ηλία μου, παραμέλησες εμάς τους αδέσμευτους όταν χώρισες την παρέα σε πίστιν έχοντες υλιστές και δυϊστές), να ενστερνιστούν το σύμβολο της πίστεως των υλιστών δηλαδή το δικό σου, του Αντώνη Μοσχοβάκη του Κώστα της Ειρήνης Σκαλιώρα, και του Γιώργου Ζαρκαδάκη, για τον ίδιο λόγο που ούτε ο Σωκράτης

discussion. For that reason, but also because we are so far behind the original timetable that I fear that unless someone renews the exchange of views, our interest may wane, I thought I'd better try and respond to you now, possibly re-focusing the discussion on a few key points that appear to me promising for advancing it to new levels. Needless to say, you may choose to respond not only to these points and not only to me but to any other discussant. The same goes for those of you that have not yet broken your silence.

4. I sincerely hope that the assertions I made in #1 and #2, above, do not violate the spirit or the letter of the views you have expressed thus far. If they do, I stand to be corrected. But until and unless I am corrected I will assume the right to declare, again, that no one of us is aware of a solid **generative** model that demonstrates the process of production of qualia by the human brain, although Helen has counted thirty-one **descriptive** ones. But these, unfortunately, do no more than remind us, by virtue of their discord, how far we are from a reasonable account of how consciousness emerges from the activity of the brain. And, don't you worry Tzavara, my friend: No neurophilosopher is likely to be cowed by my not- so-politically-correct declarations of (what I perceive as) their inconsistencies, nor would any true Believer whatsoever construe my misgivings about the truth or the aesthetic appeal of their pronouncements as a curtailment of their freedom of speech that is to be observed and obeyed. But, to return to what I was saying before, I do believe that in the absence of a **generative** model, no "well-intentioned modern dualist", to quote Elias Kouvelas, and, I may add, no true agnostic (because, Elia, when you divided the present company into monists and dualists you forgot about the occasional non-partisan), no true agnostic would be likely to embrace the convictions of the materialist monists like you, and like Adoni, Irini, Costa Krimba, or Giorgo Zarkadaki any more than Socrates was likely to be swayed by the views of Simmias and embrace the beliefs of Empedocles and the physiologically-minded neo-Pythagoreans. I trust you understand that the reason I insist that only a well thought-out generative model would have any chance

κλονίσθηκε απ' την σθεναρή επέλαση του Σιμμία, ούτε έσπευσε να υιοθετήσει τις απόψεις του Εμπεδοκλή και των νεο-Πυθαγορείων.

Κι αν, όπως άλλωστε βλέπετε, επιμένω πως μόνο μ' ένα καλά συγκροτημένο παραγωγικό πρότυπο υπάρχει περίπτωση να πιστεί ο δυϊστής ν' αλλάξει γνώμη, κι ο αδέσμευτος να ενταχθεί, είναι γιατί στον κόσμο της σύγχρονης επιστήμης είναι το μόνο θεωρητικό κατασκεύασμα που χαιρεί γενικής αποδοχής.

5. Αλλά εδώ, μου φαίνεται, πρέπει να σταθώ, ν' ακούσω τις διαμαρτυρίες του Αντώνη, του Κώστα, του Θανάση Τζαβάρα, σίγουρα του άλλου Θανάση, του Καράβατου, και τις ακόμα εντονότερες της Ειρήνης και του Ηλία: «Εάν ο Σωκράτης» νομίζω λένε «αλλά και ο σύγχρονος δυϊστής και ο τυχόν ανέντακτος, προσέγγιζαν με πραγματικά ανοιχτό μυαλό και μάτια όλα τα όντως αξιοθαύμαστα ευρήματα της σύγχρονης νευροεπιστήμης, πρότυπο - ξεπρότυπο, η αντίθεσή τους στην ιδέα ότι ο εγκέφαλος μπορεί να είναι η πηγή των εμπειριών ίσως να μετριάζονταν κατά τι. (Και φυσικά με τη λέξη ευρήματα, ή δεδομένα, η Ειρήνη όπως άλλωστε κι εγώ, φίλε Τζαβάρα που ρώταγες, και όλοι οι άλλοι αναφερόμαστε στην «τυφλή όραση» στον «διοφθαλμικό ανταγωνισμό» του φίλου μας του Νίκου Λογοθέτη κι άλλα παρόμοια που κι ο Αντώνης κι ο Ηλίας αλλά προ πάντων η Ειρήνη έχουν εκθέσει μεθοδικά και διαυγέστατα). Μάλιστα, η Ειρήνη θα μπορούσε να' χε προτείνει ότι ο Σωκράτης ίσως ν' άλλαζε στάση διότι όσο κι αν οι πεποιθήσεις μας απορρέουν απ' την καθ' όλου προσωπικότητα και την ιδιωτική μας ιστορία δεν μπορεί παρά να τροποποιούνται εν όψει τέτοιων και τόσο σημαντικών ευρημάτων. Αλλά, βέβαια, η Ειρήνη τίποτα τέτοιο δεν ξεστόμισε. Απεναντίας, μας είπε πως, κατά πάσα πιθανότητα, του Σωκράτη τ' αντί καθόλου δεν θα ίδρωνε, γιατί αυτά τα ευρήματα «αν και εντυπωσιακά, δεν αποτελούν αποδείξεις όσον αφορά την ερμηνεία της υποκειμενικής εμπειρίας». Και συμπληρώνει «αν και, βέβαια, θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι [ο Σωκράτης] απαιτήσε πολύ λιγότερο από απόδειξη για την δική του πεποίθηση ότι έφευγε να πάει να συνάντησε τους θεούς».

6. Για να δούμε λοιπόν Ειρήνη μου αν θα

to change the mind of a dualist or to make a believer of an agnostic, is because in the universe of scientific discourse, it is the only theoretical construction that enjoys universal acceptance.

5. At this point I can almost hear the rising tide of protests of Krimbas, Moschovakis, Tzavaras, Zarkadakis, possibly Karavatos, and, certainly, those of Irini and Elias Kouvelas: “If only your Socrates as well as your modern dualist and occasional agnostic” I think I hear them saying “were to approach with an open mind all the new facts that every contemporary neuroscientist is familiar with, their opposition to the notion that the brain produces qualia may have relaxed a bit.” And by “facts”, Irini and everyone else, are obviously referring to retinal rivalry, blind sight and the like, which Elias, Adonis and especially Irini, has very neatly and clearly described. (Incidentally, my friend Tzavara, this is the kind of facts that I was referring to in my original statement and nothing more or more esoteric than that). “Socrates may in fact have been swayed,” Irini may have allowed, “because our belief in the capacity of the brain to produce qualia, however prior to and independent of these new facts it may have been in its inception, is bound to be transformed by these facts.” But, obviously, Irini said nothing of the kind. On the contrary, she suggested that, odds are, Socrates would not be swayed by any of these facts because they, and I am quoting her now, “do not constitute proofs when it comes to explaining subjective experiences” and, she adds, “...one may feel inclined to point out that he [Socrates] did settle for less than proof in his conviction he was just about to join the gods”.

6. Well, Irini, to begin with, if you mean to say that the facts do not constitute proof because they do not cohere into a generative model, don't you think we should side with Socrates and with any non-materialist for that matter? After all, in not changing their fundamental beliefs when they do not see any compelling reason to do so, they behave like your rational scientists who may be ready to change their minds, but only when confronted by sufficient contrary evidence. The question, of course, is what constitutes

μπορέσουμε να συμφωνήσουμε: Αν εννοείς ότι τα εν λόγω ευρήματα δεν αποτελούν «απόδειξη» με την έννοια ότι δεν συναπαρτίζουν ένα πειστικό παραγωγικό πρότυπο, δεν θά πρεπε να δεχτούμε πως καλά έκανε ο Σωκράτης (ή ο όποιος μη υλιστής) και δεν επείσθη; Διότι, με το να μην αλλάξει κανείς γνώμη όταν δεν συντρέχουν σοβαροί, πειστικοί θέλω να πω, λόγοι, δεν συμπεριφέρεται όπως εγώ και συ κι ο κάθε επιστήμονας που, ναι μεν, είμαστε έτοιμοι να υποβάλλουμε τις πεποιθήσεις μας σε λογικό έλεγχο ή εμπειρικές δοκιμασίες αλλά τις απορρίπτουμε ή τις τροποποιούμε μόνον αν συντρέχουν σοβαροί λόγοι; Το ερώτημα είναι, βέβαια, τι αποτελεί σοβαρό λόγο ή πειστικά δεδομένα. Εδώ, εσύ κι όλοι όσοι ανήκετε στην κατηγορία των υλιστών/μονιστών του Ηλία, συμπεριλαμβανομένου και του Τζαβάρρα αν όχι και του Καραβάτου, είσαστε, νομίζω, έτοιμοι να θεωρήσετε ως επαρκώς πειστικά τα ευρήματα που έχεις τόσο καθαρά και ξάστερα παραθέσει. Εγώ, όμως, ο Γιώργος Παπαδόπουλος η Ελένη κι ο Στέλιος αποδεχόμεθα μεν αυτά τα ευρήματα αλλά μόνον ως ενδεικτικά του ότι ο εγκέφαλος και οι διεργασίες εντός του είναι αναγκαίες συνθήκες, συνθήκες που χωρίς αυτές καμία εμπειρία δεν θα μπορούσε να υπάρξει. Δεν αποδεχόμεθα, δηλαδή, ότι αυτά τα ευρήματα αποκλείουν εναλλακτικές ερμηνείες γενέσεως των εμπειριών πέραν της υλιστικής. Κι όπως έχω πει αρχικά, για να πειστώ ότι ο εγκέφαλος παράγει συνείδηση, ότι παράγει εμπειρίες, δεν απαιτώ να μου αποδείξει ο άλλος ότι ο εγκέφαλος αποτελεί και **αναγκαία** και **ικανή** συνθήκη. Είπα μάλιστα πως μια τέτοια απαίτηση είναι εντελώς παράλογη. Αντιθέτως, είπα, αυτό που θα μου αρκούσε να πειστώ, όπως νομίζω θ' αρκούσε σ' όποιον καλοπροαίρετο δυϊστή, ιδεαλιστή ή αγνωστικιστή, είναι, απλώς και μόνο, ένα **εμπειρικά διαψεύσιμο παραγωγικό πρότυπο** βασισμένο σ' αυτά τα ευρήματα.

7. Η, να το πω αλλιώς, ο Στέλιος, ο Γιώργος ο Παπαδόπουλος η Ελένη κι εγώ, δεν είμαστε σίγουροι ότι η «τυφλή όραση» κι οι υπόλοιπες εφευρέσεις είναι πολύ πιο πειστικές απ' το γεγονός (ή την ψευδαίσθηση) που χει γίνεται γενικώς αποδεκτό εδώ κι εικοσιπέντε τόσους αιώνες και που εκφράζεται με το ρητό «νους υγιής εν σώματι υγιή», εκτός κι αν τα νέα αυτά ευρήματα συναπαρτίζουν ένα παραγωγικό

sufficient evidence. You and all the others that Elias has identified as materialists including Tzavaras and perhaps Karavatos seem ready to accept as sufficient evidence all the facts that you have so clearly described. I, on the other hand, Giorgos Papadopoulos, Helen and Stelios do accept that these facts prove that the brain and its functions are necessary conditions, are the sine qua non for any subjective experience whatsoever, but doubt that they exclude the possibility that in the production of qualia, other factors, beyond the brain events, may also be necessary. I also stated, clearly, I thought, in my position statement, that to make a convincing case that the brain events suffice to produce qualia one **does not** need to prove that the brain events are **necessary and sufficient** – something of the sort would be completely unrealistic. Rather, I proposed, one simply has to put together, on the basis of all available data, **an empirically falsifiable generative model of the process**. That would be enough proof for me (and, I dare say, for any reasonable man whether dualist idealist or agnostic).

7. To put it differently, Papadopoulos, Kerassidis, Savvaki and I, doubt very much that blind sight and the rest of the truly useful and often brilliant modern discoveries, would carry much more persuasive punch than the truth (or illusion) accepted by everyone since the fifth century B.C. or maybe earlier, namely that the material body and the events that transpire within it, are absolutely necessary for any manifestation of consciousness – a truth enshrined in the maxim, Νους υγιής εν σώματι υγιή- “A healthy mind depends on a healthy body,” unless the facts and the discoveries were brought together into a reasonably detailed generative model. And it is abundantly clear to all of us that no matter how much some of us may lust after such a model and how persuasive our friend Adonis is in foretelling its imminent arrival, the model has, simply, not arrived as yet. Instead, what has arrived, is the ever-expanding sequence of merely verbal and often contradictory models Helen has patiently tabulated for us. I trust, of course, that all of us are clear about the fact that between a **generative** and a **descriptive** model (a model that merely summarizes the

πρότυπο. Κι είναι πασιφανές ότι όσο κι αν μερικοί από μας ορεγόμαστε κάτι τέτοιο κι όσο πειστικές κι αν είναι του φίλου μας του Αντώνη οι προβλέψεις πως όπου νά ναι έφτασε, το πρότυπο περί ου ο λόγος, ακόμα να φανεί! Αλλά αντί αυτού καταφθάνουν απανωτά, πολλά και διάφορα δήθεν πρότυπα που συχνά τό να αναιρεί τ' άλλο όπως μπορεί να διαπιστώσει ο καθένας μας διαβάζοντας τον σχετικό κατάλογο που χει καταρτίσει η Ελένη. Και γι' άλλη μια φορά, το θεωρώ δεδομένο πως όλοι μας συμφωνούμε πως μεταξύ ενός παραγωγικού κι ενός απλώς περιγραφικού προτύπου που συνίσταται σε λεκτικές περιγραφές ή εικονίτσες με βελάκια, χάσμα μέγα εστήρικται. Κι επίσης θεωρώ αυτονόητο και γενικώς αποδεκτό ότι μια απλή συσσώρευση «αναγκαίων συνθηκών» όσο εκτενής και να ναι δεν μετατρέπει αυτόματα ένα περιγραφικό πρότυπο σε παραγωγικό.

8. Τώρα όσον αφορά την γνώμη ότι ο Σωκράτης δεν απαιτούσε καν απόδειξη για να στηρίξει την πεποίθησή του στην ανεξάρτητη σώματος ύπαρξη της ψυχής ή της συνειδήσεως, επιτρέψτε μου να σας πω ή να σας υπενθυμίσω ότι η απόδειξη που πρότεινε στην παρέα που χε μαζευτεί στη φυλακή την τελευταία του μέρα, ήταν άρτια, δεδομένου ότι η θεωρία της αναμνήσεως και η θεωρία των ιδεών τις οποίες η απόδειξη προϋπέθετε είχαν ήδη γίνει αποδεκτές απ' αυτόν και την παρέα του. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι οι θεωρίες αυτές είναι σωστές – απλώς λέω ότι γι αυτούς που τις αποδέχονταν ως σωστές κι έγκυρες, η απόδειξη, οι αποδείξεις μάλλον, ήταν και παραμένουν άρτιες. Άλλωστε, όλη η διανόηση της δύσης αποτελεί όχι μόνον μια σειρά υποσημειώσεων στον Πλάτωνα όπως έλεγε ο Whitehead αλλά, εν πολλοίς, μία ατέρμονη επανεξέταση αυτών των συγκεκριμένων θεωριών. Εγώ βέβαια δεν έχω ιδέα για το αν οι θεωρίες είναι ή δεν είναι σωστές. Απλώς πιστεύω πως λογική αδεξιότητα είναι το τελευταίο πράγμα που θα μπορούσε κανείς να καταλογίσει στον πλατωνικό Σωκράτη. Παρεμπιπτόντως αυτός εδώ είν' ένας λόγος που θα πρέπει να διαφωνήσω με την πρόταση του φίλου μου Καράβατου ότι ο Σωκράτης θα έτεινε «ευήκοον το ους» στο τραγούδι των σειρήνων της σύγχρονης νευροεπιστήμης. Μου φαίνεται, που λες Θανάση, ότι απόπειρες σαν κι αυτή του Angelergues να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ εμπειριών και εγκεφαλικών

necessary conditions and inter-relates them through verbal or pictorial similes and metaphors) χάσμα μέγα εστήρικται-“an unbridgeable gap intervenes.” I also assume that we are in agreement on another point, namely, that mere enlargement of the set of the necessary conditions, however extensive the addition may be, does not automatically transmute a descriptive model into a generative one.

8. As for the opinion that Socrates settled for less than a proof for his own convictions, I must remind the company that the proof he offered to his disciples, in his last day, was complete, given the fact that they all had accepted as true some doctrines like that of anamnesis and of the independent existence of ideas, or of είδη. This is not to say that these doctrines are true. The entire history of western thought is, to a large extent, an unremitting debate about this issue. I, certainly, have no idea whether the doctrines are true. All I am saying here is that one thing Plato's Socrates should not be charged with is logical inconsistency. This, incidentally, is one of the reasons that I must disagree with our friend Karavatos' guess that Socrates would lend a receptive ear—ευήκοον το ους to the siren songs of modern neuroscience. It seems to me, Thanasi, that to Socrates, attempts like that of Angelergues, intended to bridge the gap that separates the experiential from the physiological order of events with maxims like the one you quoted at the head of your response, or terms like δυαδικότητα “publicity”(?) (as opposed to “dualism”) would sound awfully similar to the verbal games of the sophists so long as the denotative and the referential meaning of the terms remains sufficiently dark and unspecified to admit any of a number of alternative interpretations. And, it seems to me, that a term like δυαδικότητα or a maxim like “no human being knows the world only with his consciousness, only with the information he receives” admit of a number of alternative interpretations. For instance, for you, the “paradoxical” as you call them, percentages of Francois-Bernard Michel (i.e. asthma is 100% somatic and 100% psychological) constitute an example of a **monistic** world view but the same paradoxical percentages are, according to our

διεργασιών με αφορισμούς όπως αυτόν που χρησιμοποιείς ως προμετωπίδα στο κείμενό σου, ή με όρους όπως «δυναδικότητα» που υποτίθεται σημασιοδοτεί κάτι αλλιώτικο απ' τον όρο «δυϊσμός», θα φάνταζαν στον Σωκράτη σοφιστικά λογοπαίγνια στο μέτρο που ο κάθε όρος, η κάθε έκφραση, είχε περισσότερα του ενός και αλλοπρόσαλλα νοήματα. Και πολύ φοβούμαι ότι ο όρος «δυναδικότητα» ή ο αφορισμός «Κανένα ανθρώπινο όν δεν γνωρίζει τον κόσμο μόνον με τη συνείδησή του, μόνο με τις πληροφορίες που δέχεται» επιδέχονται εναλλακτικές και μάλιστα εκ διαμέτρου αντίθετες ερμηνείες.

Τι εννοώ; Ναι, αυτά τα ποσοστά που ονομάζεις, και σωστά τα ονομάζεις, «παράδοξα» όπως αυτά του Francois–Bernard Michel (δηλαδή το άσθμα είναι 100% σωματικό και 100% ψυχολογικό) εσύ μεν τα θεωρείς ενδεικτικά μιας **μονιστικής** θεωρήσεως του κόσμου ο δε φίλος μας ο Ηλίας, τα θεωρεί ενδεικτικά μιας **δυϊστικής**. Ο σύγχρονος δυϊστής, μας λέει ο Ηλίας, πιστεύει ότι «το σύμπαν αποτελείται 100% από ύλη και 100% από μη-ύλη». Γι αυτό λοιπόν κι εγώ υποθέτω πως τέτοιου είδους θεωρητικά αποφθέγματα, του Σωκράτη θα του θύμιζαν τα «αινιγματώδη ρηματίσκια» με τα οποία οι σύγχρονοί του Εφέσιοι προφασίζονταν πως φιλοσοφούσαν. Βέβαια, αυτό εδώ είναι μια εικασία βασισμένη μεν στην μελέτη μου της Σωκρατικής κριτικής των «ρεόντων» την οποία και αναφέρεις – και σ' ευχαριστώ – αλλά, παρ' όλα αυτά, παραμένει μια απλή εικασία. Γι αυτό λοιπόν θα σε παρακαλούσα εσένα κι όλη την παρέα, αν δείτε πως ερμηνεύω τις γνώμες τρίτων λανθασμένα, ή αν διαπιστώσετε πως εκλαμβάνω πάλι λανθασμένα όποια δική σας άποψη, να μου το πείτε να διορθώσω το σφάλμα ή τα σφάλματά μου. Γιατί διαφορετικά, θα αντιπαρερχόμεθα ο ένας τον άλλον σαν τα καράβια του Καββαδία που θα τ' ακούμε «αθέατα στην καταχνιά περνώντας να σφυρίζουν και να κλαίνε».

9. Αν όμως συμφωνείτε μ' αυτά που έχω ως τώρα πει, κι αν επιπλέον πιστεύετε καθώς κι εγώ, ότι για να μεταπειστεί ο όποιος καλοπροαίρετος δυϊστής ή μονιστής (υλιστής ή ιδεαλιστής), ο κάθε Μωαμεθανός ή Χριστιανός, ο κάθε Αγνωστικιστής, Ψυχαναλυτής ή Άθεος απαιτείται ένα άρτια συγκροτημένο, εμπειρικό διαψεύσιμο

friend Elias, indicative of **dualistic** thinking: The contemporary dualist firmly believes, he is telling us, "...that the universe is composed 100% of matter and 100% of no-matter". This is why I think that theoretical pronouncements of this type would sound to Socrates more like the "enigmatic little expressions"- the αινιγματώδη ρηματίσκια with which his contemporary "Ephesians" were conducting their un-philosophical verbal exchanges. Granted, this is only a guess, on my part, regarding Socrates' likely attitude, a guess based on my study of his critique of the deconstructionists of his day which you have, kindly, advertised in your piece, but a possibly wrong guess, nevertheless. Therefore, if you and, for that matter, all other discussants feel otherwise regarding my interpretation of others' opinions and regarding any proposition that I have thus far taken the liberty to assume you accept in concert with me, speak now. Otherwise we will end up looking to each other like Nikos Kavvadia's ships in the morning fog which "we would only hear wail as they float by unseen".

9. On the other hand, folks, if we are indeed in agreement on the above points and, most importantly, if you agree with me that it would take a reasonably solid and **empirically verifiable generative model** to persuade any reasonable scientist, dualist or monist, devout Moslem or Christian, professed Analyst or Atheist, to give up a deeply held conviction, allow me and Giorgos Papadopoulos, to doubt the proposition that the material brain produces qualia. Also, allow us both as well as Stelios and Helen to reject the contention that the truth of this proposition derives from the new facts of the neurosciences, in much the same way as we all doubt some dualists' attempts (like the one of Eccles) to explain how the mind may causally interact with the brain and, finally, allow me to wallow in my denials and doubts no matter how trying it is not having Άγιο ποιόν να προσκυνώ ούτε καντήλι σ' άδειον ουρανό--"neither a saint to worship nor a candle in the empty sky."--to remember the departed Gatso. And yes, Tzavara my friend, it is a trying experience indeed that agnosticism occasions. Only, regrettably in my case, agnosticism has done

παραγωγικό πρότυπο, τότε επιτρέψετε στον Γιώργο τον Παπαδόπουλο και σ' εμένα ν' αμφισβητήσουμε την πρόταση ότι ο υλικός εγκέφαλος παράγει εμπειρίες, μα πιο πολύ, επιτρέψετε σ' εμάς τους δυό κι επί πλέον στον Στέλιο και στην Ελένη να δυσπιστούμε ότι η εγκυρότητα της υπό αμφισβήτηση προτάσεως ερείδεται στα ευρήματα της σύγχρονης νευροεπιστήμης, όπως ακριβώς όλοι μας αμφισβητούμε την εγκυρότητα των θεωρητικών προσπαθειών των κατά καιρούς δυϊστών (όπως αυτή του Eccles) να προσδιορίσουν τον τρόπο που ψυχή και σώμα αλληλεπιδρούν, και τέλος, επιτρέψτε μου ν' αλητεύω στο γνωσιολογικό πουθενά κι ας μην έχω «Άγιο ποιον να προσκυνώ, ούτε καντήλι σ' άδειον ουρανό» πού λεγε κι ο μακαρίτης ο Γκάτσος. Γιατί δίκιο έχεις φίλε μου Τζαβάρα, οι μη ενταγμένοι πάντα τραβάνε ζόρι – πράγμα που διαπίστωσα εξ απαλών ονύχων και πολύ πριν αποτολμήσω το επιμορφωτικό μου προσκύνημα στην άπω Εσπερία.

10. Θα χετε ασφαλώς διαπιστώσει πως κάθε λίγο αναφέρομαι στους ποιητές και στους οραματιστές μας. Το διαπίστωσα λοιπόν κι εγώ και τώρα αναρωτιέμαι μην τυχόν συμβαίνει αυτό λόγω που κι εμείς κατά βάθος συζητάμε για οράματα, για «κοσμοείδωλα» που είπε προηγουμένως ο Κώστας, ή μάλλον για ερμηνείες, για εναλλακτικές ερμηνείες των **ιδίων** ακριβώς δεδομένων που καταλήγουν σε **διαφορετικά** κοσμοείδωλα. Βέβαια ο Τζαβάρας, όπως θά χετε άλλωστε διαβάσει, φαίνεται να υποστηρίζει ότι είναι εντελώς φυσιολογικό κι αναπόφευκτο τα ίδια δεδομένα, τα ίδια γεγονότα να ερμηνεύονται εναλλακτικά. Η Ειρήνη, επίσης φαίνεται πως πρεσβεύει το ίδιο πράγμα όταν μας λέει πως «τα ίδια δεδομένα από άλλους θα θεωρούνται ως πειστήρια και άλλοι θα τα θεωρούν άσχετα». Μόνο που η Ειρήνη θεωρεί ότι μόνον οι άμοιροι επιστήμης στους οποίους, όλως παραδόξως, συγκαταλέγει και τον Σωκράτη, έχουν το προνόμιο να ερμηνεύουν όπως θέλει ο καθένας τα ίδια ακριβώς δεδομένα. Όχι όμως και οι επιστήμονες – κι εδώ η γνώμη της κι η γνώμη του Τζαβάρα δίστανται – οι οποίοι επιστήμονες έχουν αυστηρά επιστημονικά κριτήρια ερμηνείας δεδομένων και είναι εις θέσιν να αναθεωρούν, εν όψει των πειραματικών δεδομένων, ακόμα και τις θεμελιώδεις τους πεποιθήσεις, αν οι τελευταίες προσκρούουν στην επιστημονικά

so even before my educational pilgrimage to outer Hesperia.

10. I am sure you all have noticed that I am parroting the voices of our visionaries with increasing frequency. I noticed it too and I wonder whether it is not because we all here are talking about **visions of reality**, about interpretations, - alternative interpretations of the very same empirically derived facts whether new or old. Tzavaras, as you may have noticed, appears to think that alternative interpretations of all facts is something natural and inevitable. Irini also seems to believe the same when she claims, and I quote, that “the same evidence will be corroborating for some and irrelevant to others”. Only Irini appears to restrict the practice of interpreting facts in alternative ways to people that do not think like scientists and paradoxically includes Socrates in that category. But, she thinks, real scientists like us are different - and here she and Tzavaras part company – in that “having such beliefs [...] does by no means imply we can not engage in rational discourse, put our beliefs to the test, be scientific in our method of inquiry, or change our minds as new facts come along.” That is to say, we have a standard, furnished by our methods, by which we interpret our findings. Therefore, not all interpretations are equally appropriate, equally befitting these “scientific” or scientifically derived facts. A particular theoretical vision may emerge out of the totality of our experiences, as Irini has so aptly put it, but it is either nurtured or disconfirmed, later on, by the scientific facts.
11. And the facts, both old and new, do not support equally all beliefs, all visions; they do not lend themselves equally to all interpretations. Take for example the very old realization to which “blind sight” and the like can be viewed as specific cases or elaborations: i.e. “A sound mind depends on a sound body” and its (implied) corollary: Every disturbance in mentation is caused by a disturbance of the bodily mechanism on which mentation depends. Do not these facts that have begun accumulating since the dawn of human self-awareness, and which are now showing up in droves, support the vision of a brain mechanism that produces qualia rather

εμπεριστατωμένη πραγματικότητα. Ως εκ τούτου, οι επιστήμονες τουλάχιστον, δεν είναι θεμιτό να ερμηνεύουν τα ίδια δεδομένα έτσι ώστε τα δεδομένα να συμβαδίζουν με τις θεωρητικές ή «φύσει πρότερες» θέσεις τους. Τα λέω καλά Ειρήνη;

11. Τα δεδομένα λοιπόν, σύμφωνα με την Ειρήνη αλλά όχι και με τον Τζαβάρα, δεν ευνοούν εξ ίσου όλες τις πεποιθήσεις και όλες τις θεωρητικές θέσεις. Στην προκειμένη περίπτωση τα δεδομένα ευνοούν την θέση που λέει πως ο υγιής ψυχισμός εξαρτάται απ' την υγεία του σώματος (και επομένως ότι κακώσεις του σώματος έχουν επιπτώσεις στον ψυχισμό, όπως π.χ. στην περίπτωση της «τυφλής οράσεως») και την επαληθεύουν καθημερινώς. Οπότε αν ρωτήσουμε εάν τα ευρήματα αυτά είναι περισσότερο συμβατά με την πρόταση πως ο εγκέφαλος παράγει εμπειρίες παρά με αντίθετες προτάσεις, η Ειρήνη αλλά και ο Θανάσης και φυσικά όλοι οι υλιστές, είτε πρεσβεύουν είτε δεν πρεσβεύουν πως τα ίδια δεδομένα επιδέχονται εναλλακτικές ερμηνείες, θα απαντήσουν στην ερώτηση καταφατικά.
12. Εμείς όμως, στη μειονότητα, ο Γιώργος ο Παπαδόπουλος ο Στέλιος η Ελένη κι εγώ, δεν το βάζουμε κάτω. Ναι μεν, θα λέγαμε, κατά κανόνα, τα εμπειρικά δεδομένα δεν είναι το ίδιο συμβατά μ' όλες τις θεωρητικές προτάσεις αλλά, όσο πιο σαφή είναι, τόσο περισσότερο τείνουν να ευνοούν την μια και να διαψεύδουν άλλες. Διαφορετικά, κάθε επιστημονική δραστηριότητα θα καταντούσε ένα κενό περιεχομένου παιγνίδι απ' αυτά που έπαιζαν οι σοφιστές του παρελθόντος και που παίζουν οι αποδομηστές της σήμερα. Αυτό όμως, συνεχίζουμε εμείς οι τέσσερις (λέω εγώ τέσσερις αλλά αν πρέπει να πω τρεις δύο ή ένας με ειδοποιείτε, έτσι παιδιά;) δεν σημαίνει πως το ίδιο ακριβώς ισχύει και με θεωρητικές προτάσεις μεγάλης εμβέλειας, προτάσεις μεταφυσικές, όπως αυτή που συζητάμε. Αντιθέτως, θεωρούμε προφανές πως ακριβώς τα ίδια δεδομένα έχουν στη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας χρησιμοποιηθεί για να στηρίζουν τόσο τον ιδεαλισμό του εύστροφου Berkeley, τον προβληματικό δυϊσμό του Καρτέσιου, την θεοσέβεια του Νεύτωνα και του Einstein όσο και τον αδιάλλακτο πραγματισμό του Neils Bohr, τον ομοίως ακάματο αναγωγισμό του Αντώνη και τον

than any of the various alternative visions?" "But of course" answer all the materialists of our gang including those that favor alternative interpretations of all facts (so long as the interpretations do not conflict with their a priori convictions).

12. But the valiant minority, namely Giorgos Papadopoulos Helen, Stelios and I, will not abide by that verdict: It may well be that scientific facts typically accord better with one rather than some other interpretations (for, otherwise, all scientific enterprises would automatically degrade to empty games that the ancient sophists and the modern deconstructionists are addicted to) but non of the **specific alternative visions under discussion** are uniquely compatible with the old and the new scientific evidence. Rather, we in the minority claim, it is an indisputable historical fact that the very same evidence as well as all other relevant human experiences have been marshaled as much in support of nimble minded Bishop Berkeley's idealism, Descartes' problematic dualism, Newton's or Einstein's theism, as they have in support of Neil Bohr's uncompromising pragmatism, Adonis' equally unrelenting reductionism, and Elia's, Costa's, Irini's, and Giorgos Zarkadaki's, materialist monism. Some people ponder these facts and see behind them the interplay of countless faceless forces forming, randomly, purposeless systems (i.e. human beings) that, **luckily**, entail a sufficient degree of orderliness to even produce pleasures, pains and concepts like the "square root of two" or "immortality".
13. Others, pondering the same facts and unable to fathom how it is at all possible for faceless, purposeless, random forces to coalesce into seemingly purposeful systems (again, human beings) that can even blow themselves up for such non- things (as far as the materialists are concerned) as the sense of duty or freedom, cannot but exclaim: Ως εμεγαλύνθη τα έργα σου Κύριε πάντα εν σοφία εποίησας.. -"O Lord, how manifold are thy works! In wisdom hast thou made them all." Finally, the very same facts lead Stelios into his epistemological quandary, Giorgos Papadopoulos to a frank denial of their relevance and leave me in my familiar

υλικό μονισμό του Ηλία, του Κώστα της Ειρήνης και του Γιώργου Ζαρκαδάκη. Κάποιοι εξ ημών αναλογιζόμενοι αυτά τα δεδομένα διαβλέπουν πίσω τους συγκυριακές αλληλεπιδράσεις και αλληλουχίες απροσμέτρητων τυφλών κι απροσώπων δυνάμεων που εντελώς τυχαίως συγκλίνουν και συγκροτούν ανεύθυνα συστήματα, συστήματα χωρίς σκοπό – ανθρώπους εννοώ – τα οποία, πάλι τυχαίως (και παραδόξως) ενέχουν επαρκή βαθμό ευταξίας ώστε να προκύπτει από ένα τους τμήμα – απ’ τον εγκέφαλό τους – η ψευδαίσθηση του αυτοελέγχου, της υπευθυνότητας και οι παντοειδείς κι απειράριθμες ηδονές και οδύνες κι οι επίσης απειράριθμες έννοιες όπως «τετραγωνική ρίζα του δύο» ή «αθανασία».

13. Άλλοι πάλι, αναλογιζόμενοι ακριβώς τα ίδια δεδομένα και μη δυνάμενοι να εννοήσουν πώς θά ταν ποτέ δυνατό απρόσωπες, άσκοπες, τυχαίες κι αυτοκινούμενες εστίες ύλης κι ενέργειας, να διαμορφώνουν έλλογα συστήματα με προθέσεις και σκοπούς – πάλι ανθρώπους εννοώ – που πηγαίνοντας ενάντια στην ίδια τους τη φύση μπορούν ακόμα και ν’ αυτοκαταστραφούν ένεκεν ανυποστάτων (κατά τους υλιστές) πραγμάτων, ή μη – όντων, όπως η αίσθηση του χρέους ή της ελευθερίας, δεν μπορούν παρά να συμπάλλουν με τον Δαβίδ: «ως εμεγαλύνθη τα έργα σου Κύριε πάντα εν σοφία εποίησας». Τέλος, αναλογιζόμενοι τα ίδια ακριβώς δεδομένα, ο μιν Στέλιος καταλήγει να ομολογήσει την αδυναμία μας να εννοήσουμε πώς ο εγκέφαλος παράγει συνείδηση βάσει αυτών των δεδομένων, ο δε Παπαδόπουλος να αρνηθεί πως έχουν τίποτα να συνεισφέρουν στον εν λόγω προβληματισμό. Εγώ, εν τω μεταξύ καταλήγω κάθε φορά και πιο μπερδεμένος κι αναποφάσιτος ως προς το αν ο εγκέφαλος παράγει συνείδηση αλλά όλο και πιο σίγουρος ως προς το αναπόδεικτο – μέσω επιστημονικών μεθόδων, δηλαδή εμπειρικά διαψεύσιμων προτύπων – της όποιας θέσης, είτε υλιστικής είτε δυϊστικής, δεδομένης της διχοτομήσεως του επιστητού σε πράγματα υλικά και άυλα. Προφανώς, λοιπόν, κάποια προβλήματα, προβλήματα όπως η γένεση των εμπειριών, η ελευθερία της βουλήσεως ή η ύπαρξη του Θεού δεν είναι δυνατό να επιλυθούν μόνο και μόνο με τη συσσώρευση επιστημονικών δεδομένων. Πιθανώς όμως να μπορούσαν να επιλυθούν – τα δύο πρώτα

state of perplexity. It may well be that some questions, like the origins of qualia, the freedom of the will, or the existence of God can not be answered one way or the other by any assortment of facts unless the facts coalesce into a coherent, internally consistent and empirically verifiable generative model. And when no such model is available or not at all possible (and, I think we are all more or less in agreement that this is the case for the aforementioned issues) some of us use other than the criteria Irini was alluding to for choosing one answer over another (e.g. moral or purely rationalistic criteria, as, I suspect, Plato did) others accept the answers they received from their confessors, their commissars, their gurus or their aunt Katina, others, like the comrades from Volos in Thanasis Tzavara’s piece, accept the verdict of a dully conducted, yet lamentably silly vote, others settle for the brand of wisdom expressed in Savvopoulos’ verses –του θεού η χάρη μας φυλάει απ’ τα σουξέ κι ο ουραγοτάγκος απ τα θεϊκά εφέ and let it go at that, while others still, remain suspended in the void of deferred decisions.

14. As for me, given my professed agnosticism on the question of the origins of qualia, I too will have to postpone judgment for as long as it takes for the first empirically falsifiable generative model to hit the presses. And, given my only strong conviction thus far, namely that no such model is possible, or possibly falsifiable, as long as we maintain the division of nature into material and immaterial, the question will remain on the shelf till kingdom come unless, of course, you manage to demonstrate the feasibility and empirical falsifiability of such a model. And, Adoni, Elia, Costa, Giorgo Zarkadaki and Irini, I don’t think any of you folks have demonstrated any such thing, but please correct me if I have missed something here. So, it may turn out to be interesting if we all joined forces and embarked together on the venture I hinted earlier on, in my position statement, to formulate the problem of the relation between brains and qualia starting from a bifurcation of nature different than the one we have adopted today.
15. Meanwhile we should be careful, I think, not to try solving the problem by simply

τουλάχιστον – με την βοήθεια διαψεύσιμων παραγωγικών προτύπων. Αλλά όταν η δημιουργία τέτοιων προτύπων είναι πράγμα ανέφικτο (κι έχω την εντύπωση πως όλοι μας λίγο – πολύ πιστεύουμε πως κάπως έτσι έχουν εδώ τα πράγματα) κάποιιο κάνουν χρήση άλλων κριτηρίων, πέραν των συμβατικά επιστημονικών, όπως π.χ. ηθικών-δεοντολογικών ή καθαρώς λογικών κριτηρίων (όπως νομίζω κάνει ο Πλάτων) για να βρουν άκρη· άλλοι αποδέχονται τις λύσεις που τους προφέρουν οι εξομολογητές τους, οι «γέροντές» τους, οι κομισάριοί τους, ή η θεία τους η Κατίνα· άλλοι πάλι όπως οι σύντροφοι απ’ τον Βόλο που μνημόνευσε ο φίλος μας ο Τζαβάρας, αποδέχονται ως λύση τ’ αποτελέσματα τυπικώς αψόγων και ουσιαστικά γελοίων αρχαιρεσιών· άλλοι βολεύονται όπως – όπως με το είδος της όχι και τόσο ξεκάθαρης σοφίας που εκφράζει ο Σαββόπουλος στα «τραπεζάκια έξω»:

«του Θεού η χάρι

μας φυλάει απ’ τα σουξέ

κι ο ουραγοκόταγκος

απ’ τα θεϊκά εφέ».

Τέλος, κάποιιο άλλοι παραμένουν μετέωροι κι αναποφάσιστοι.

14. Όσο για μένα, εν όψει του αγνωστικισμού που έχω πλεονάκις ομολογήσει όσον αφορά το ζήτημα της γενέσεως των εμπειριών, λογικό είναι να αιωρούμαι κι εγώ έως ότου με επαναπροσγειώσει η άφιξη του παραγωγικού προτύπου που λέγαμε. Αλλά δεδομένης της μόνης πεποιθήσεως που έχω ως τώρα εκφράσει, ότι και να προκύψει τέτοιο πρότυπο πάλι άχρηστο θα ‘ναι καθότι μη-διαψεύσιμο, πάλι θα βρεθώ μετέωρος εκτός κι αν με πείσετε για την πιθανότητα δομήσεως και αξιολογήσεως ενός τέτοιου προτύπου πράγμα που δεν νομίζω πως ούτε ο Αντώνης ούτε ο Ηλίας ούτε ο Κώστας ούτε ο Γιώργος Ζαρκαδάκης ούτε η Ειρήνη έχουν καταφέρει – εκτός και αν κάνω λάθος, στην οποία περίπτωση, παιδιά, διορθώστε με. Ούτως, λοιπόν εχόντων των πραγμάτων, δεν νομίζω πως θα χάναμε και τίποτα αν προσπαθούσαμε, ο καθείς κατά δύναμη, να συνεισφέρουμε σε

dissolving it by accepting, on the one hand, the above named cleavage of Nature and on the other, by trivializing (to use Adonis’ apt phrase) the contents of the one of the two divisions, namely the qualia or, by sacrificing them, as Costas Krimbas, Elias Kouvelas and Zarkadakis appear willing to do, in order to preserve one, whole, and undivided Nature, the material one. Because I do believe it is a fact that in all cases where the materialists attempt to restore the unity of Nature, they proceed by repudiating the significance of consciousness and reducing its contents to a mere set of “epiphenomena”. I will have to say a few things later on about this form of solution, echoing Helen’s comments, because I have never in my life understood clearly or accepted as real the difference between “phenomena” and “epiphenomena” and because I am not persuaded neither by the implications of Costa’s “second statement” nor by Adonis’ direct charge that by insisting that qualia ought to be accorded the same existential status “physical” phenomena are routinely and uncritically accorded, I am committing a grave logical error. But before I do so, I wish to take note of a very peculiar attitude, one that, I have often realized, I am at times a-critically adopting myself, and I now see articulated simply and disarmingly by my friend Stelios Kerassidis: Stelios, as you may all have noticed, though convinced that the brain must create qualia has, nevertheless, declared that, as things stand now, no generative model that will explain that process is possible. Yet he confesses, simply and disarmingly, as I just said, his a-critical belief that, most likely, and though we will never know how, the material brain does produce qualia – a belief identical to the one every self-respecting materialist professes, without, of course, sharing Stelios’ epistemological pessimism or, for that matter, Karavatos’ doubts and hesitations.

16. And I wonder, Stelio, now, as I have wondered innumerable times in the past: Given (a) our shared assumption that neither we nor anyone else is able to demonstrate whether and how the brain’s micro and macro machinery creates qualia and (b) that the relevant facts can be and have been used to support diametrically opposite metaphysical visions, aren’t the following

μια ριζικά διαφορετική προσέγγιση του προβλήματος που μας απασχολεί, αρχίζοντας με την εναλλακτική διχοτόμηση των φυσικών πραγμάτων που έχω πολλές φορές υπαινιχθεί.

15. Εν τω μεταξύ καλά θά ταν ν' αποφεύγαμε προσπάθειες επίλυσης του προβλήματος με τρόπο που στην ουσία το ...διαλύουν. Λύσεις που αρχίζουν μεν με την παραδοχή ότι ο κόσμος είναι διφυής, ότι συνίσταται σε ύλη και μη ύλη, αλλά που καταλήγουν στην υποβάθμιση της δεύτερης κατηγορίας – πράγμα που είναι έτοιμοι να πράξουν πάντες οι υλιστές για ν' αποκατασταθεί έτσι η ενότητα της φύσεως, το κατά τον Κώστα «φυσιοκρατικό κοσμοείδωλο». Όσο για την υποβάθμιση, επιτυγχάνεται σχετικά εύκολα με την μετονομασία των εκφάνσεων του ψυχισμού από «φαινόμενα» σε «επιφαινόμενα». Αλλά, απλές κουβέντες, ρήματα μαζί και ρηματίσκια, δεν αλλάζουν τη φύση των πραγμάτων. Λεκτικοί διαχωρισμοί και κατατάξεις δεν ανταποκρίνονται αναγκαστικά σε ουσιαστικές διαφορές των σημειωμένων. Κι εγώ προσωπικά ποτέ δεν κατάλαβα ποια ακριβώς είναι η διαφορά ενός φαινομένου απ' ένα επιφαινόμενο, ενός πόνου, π.χ. και μιας πέννας, δεδομένου ότι και τα δυο είναι πράγματα που **φαίνονται** σε μένα. Αλλά επ' αυτού έχει μιλήσει πολύ καθαρά η Ελένη, οπότε τ' αφήνω προς στιγμή, για να ασχοληθώ με κάτι παραπλήσιο, δηλαδή με την ανασκευή των επιχειρημάτων των υλιστών ότι το να θεωρεί κανείς τις εμπειρίες αληθινές, είναι φενάκη. Συγκεκριμένα, ο Αντώνης μου καταλογίζει ευθέως τη λογική πλάνη που ονομάζουμε «λήψη του ζητουμένου» επειδή επιμένω ότι εμπειρίες και εγκέφαλοι είναι ριζικώς διαφορετικές αλλά ομοίως πραγματικές οντότητες. Η ίδια νομίζω κατηγορία προκύπτει, εμμέσως τουλάχιστον, απ' τη «δεύτερη δήλωση» του Κώστα Κριμπα.

16. Πριν όμως καταπιαστώ μ' αυτό το πολύ δύσκολο ζήτημα θά θελα να σταθώ για λίγο και να πω δύο λόγια για μια ιδιάζουσα στάση απέναντι στα πράγματα, τη στάση του Στέλιου Κερασίδη. Είναι μια στάση που έχω κι εγώ κατά καιρούς υιοθετήσει και που ο Στέλιος περιγράφει λιτά, διαυγέστατα και αποπλιστικά: «Πρέπει», μας λέει, «ο εγκέφαλος να παράγει εμπειρίες, το νοιώθω πως έτσι είναι, αν και ούτε μπορώ να το αποδείξω ούτε, νομίζω, κι είναι δυνατό ν'

(among many other) alternatives **equiprobable**? Is it not as likely that (i) the material brain produces qualia as that (ii) an extra-material agency manifests itself by using the cerebral machinery, a notion, by the way, that William James discusses quite seriously in his essay on “Immortality”. Or, as likely, that (iii), there are no such things as purely material or purely immaterial entities but that, in some ways that the authors Thanasis Karavatos cites are trying rather unsuccessfully, in my judgment, to articulate, every speck of matter in the universe is full of qualia albeit in a nascent (for us) form, in which case the relation between brains and qualia is not a relation between two radically distinct layers or strata or reality?

17. I think you will agree that if propositions (a) and (b) in the previous paragraph are accepted, possibilities (i), (ii) and (iii) as well as a number of others that we may concoct, are indeed equiprobable. I also think you will agree that proposition (i) is associated with existential and moral visions or reality that afford the least comfort and serenity to human beings whereas propositions (ii) and (iii) are associated with visions that not only afford more comfort and serenity to those that hold them truly, but with visions that have been instrumental in the passage of people from the state of troupes of anthropoids to that of citizens of states. But I have complicated matters. All we need to agree on, in order to advance this line of inquiry, is that someone who adheres to proposition (ii) or (iii) and all their cognates, is likely to feel more secure, happier and with less existential agonies than most people are likely to experience by adhering to proposition (i).

18. Now if we agree on all that, why do you think we would ever opt for (i) rather than (ii) or (iii) - all of them being equiprobable? One possible answer is that in the process of living and learning new things, every time we encounter phenomena that cannot be explained by currently available models and which, as Zarkadakis points out, other, less scientifically minded folks, are ready to attribute to extra-material agencies, turn out to be explicable in terms of this or that system of chemical feedback loops. On top of that,

αποδειχθεί βάσει των στοιχείων πού χουμε τώρα στη διάθεσή μας». Αναρωτιέμαι, λοιπόν, Στέλιο μου και λέω: (α) Δεδομένης της κοινής μας αποδοχής ότι είναι αδύνατο να δείξουμε ή να μας δείξουν εάν και πώς ο εγκέφαλος παράγει εμπειρίες και (β), δεδομένου ότι όλα τα σχετικά στοιχεία και ευρήματα μπορούν κι έχουν χρησιμοποιηθεί προς υποστήριξη εκ διαμέτρου αντιθέτων μεταφυσικών θέσεων, δεν θα πρέπει να θεωρήσουμε τα κατωτέρω (μεταξύ άλλων) **ισοπίθανα**; Ότι δηλαδή, πρώτον, η πρόταση πως ο εγκέφαλος παράγει εμπειρίες είναι ισοπίθανη με μια δεύτερη πρόταση ότι κάποια μη συμβατικά υλική αρχή εκφράζεται μέσω της συμβατικής ύλης του εγκεφάλου (μια πρόταση παρεμπιπτόντως, που έχει συζητήσει σοβαρά ο William James στο δοκίμιο του περί **Αθανασίας - on immortality**) και επίσης με μια τρίτη πρόταση ότι δεν υπάρχουν συμβατικώς υλικά και μη υλικά πράγματα, αλλά κατά κάποιον τρόπο (που οι διανοούμενοι τους οποίους αναφέρει ο Καραβάτος προσπαθούν εις μάτην – κατά την εκτίμησή μου – να αρθρώσουν) το κάθε υπαρκτό, τούβλο ή ιδέα, είναι φτιαγμένο απ' την ίδια ουσία που ούτε συμβατική ύλη ούτε συμβατική μη-ύλη είναι, πράγμα που σημαίνει ότι η σχέση εμπειριών και εγκεφάλου δεν είναι σχέση μεταξύ δύο ασυμβιβάστων και φύσει ανομοίων πραγμάτων.

17. Φαντάζομαι πως συμφωνούμε, Στέλιο, πως αν αποδεχτούμε – όπως όντως αποδεχόμεθα – τις προϋποθέσεις (α) και (β) οι τρεις προτάσεις που προανέφερα (κι άλλες που θα μπορούσαμε να επινοήσουμε) είναι πράγματι ισοπίθανες. Επίσης πιστεύω ότι συμφωνείς πως η πρώτη πρόταση συνεπάγεται ένα σύμπαν λιγότερο φιλικό στον άνθρωπο, σ' αντίθεση με την δεύτερη και με την τρίτη, αποδοχή των οποίων έχει συμβάλλει τα μέγιστα στην δόμηση ευνομούμενων κοινωνιών. Αλλά ας μην επεκταθούμε σ' άλλα θέματα, δεδομένου ότι για να προωθήσουμε αυτή μας την συζήτηση, το μόνο που πρέπει ν' αποδεχθούμε από κοινού είναι ότι κάποιος που πιστεύει στη δεύτερη ή την τρίτη πρόταση θα διάγει, κατά πάσα πιθανότητα, βίο πιο ελεύθερο υπαρξιακών αγωνιών, κι ως εκ τούτου ευτυχέστερο, από κάποιον που πιστεύει στην πρώτη.

18. Κι αν συμφωνούμε στ' ανωτέρω, γιατί, λες, να προτιμούμε την πρώτη, παρ' όλο που όλες

we know how much abused the (possibly) existing spiritual agencies have been in the hands of organized religion – a realization that propelled many of us, especially in our youth, when we “knew everything”, to “throw out the baby with the bath water” as the saying goes. Or more concretely, to throw out, along with your one hundred thousand gods and Irini's vital spirits, everything else, except the Democretian “atoms and the void”.

19. But these reasons are no longer credible: Having “grown-up” we know better than be swayed even by the truly impressive findings and plausible sounding explanations of phenomena we previously thought of as inexplicable. After all, we have agreed (and, I think, Helen and Giorgos Papadopoulos will also agree with us) that no matter how many biochemical processes you may arrange in feedback loops and hierarchies, you cannot explain the emergence of qualia any more than you can explain the emergence of life. Moreover we all realize that extra-material agencies may indeed have been abused, but no more so than materialist principles have – like those of historical materialism, for example. In the name of both, countless atrocities have been perpetrated, and the latter can be as inappropriate for accounting for some phenomena as the former may have been for accounting for others. Finally, I trust, we all realize that the mere fact that a certain theoretical posture is fashionable or, as Helen has said, “politically correct” among scientists, does not constitute a warrant of its correctness.

20. So, given all that and given also that, by-and-large, propositions (ii) or (iii) give me more existential headaches than proposition (i) (in the event that I did adhere to them) and certainly less than my present state of foraging for answers while in the back of my mind the demon of doubt (that one cousin of Socrates' demon who sinned and was banished in the deserts of perennial agnosticism) is whispering: “don't be a fool – there are no answers possible to those silly questions”, could it be that I am behaving like the proverbial tricky simpleton who renounced the goods offered to him to avoid

είναι, είπαμε, αντικειμενικά ισοπίθανες; Δεν ξέρω. Υποθέτω όμως πως ένας λόγος που κλίνουμε προς την πρώτη, κι ας μην μας συμφέρει, είναι ότι, όπως λέει κι ο Ζαρκαδάκης, κι η Ειρήνη αλλά κι εσύ, κάθε τόσο, φαινόμενα των οποίων τα αίτια θεωρούνταν μη - υλικά (θεικά, πνευματικά, κ.λ.π.) αποδειχεται πως είναι όσο συμβατικά όσο και τα αίτια του κεραυνού και της βροντής που κι αυτά κάποτε αποδίδονταν στην οργή του Δία. Μετά, έχουμε όλοι μας πικράν πείρα με πνευματιστικές, έξω-φυσιοκρατικές αρχές κι οντότητες και με τον τρόπο που χρησιμοποιήθηκαν στα πλαίσια οργανωμένων θρησκευτών, πράγμα που ώθησε πολλούς από μας, ιδιαίτερα στα νιάτα μας, τότε που είμαστε παντογνώστες, να πετάζουμε στον κάλαθο των αχρήστων μαζί με τους 100.000 θεούς που λες κι εσύ Στέλιο μου και μαζί με τα «ζωτικά πνεύματα» της Ειρήνης, άπαντα τα διδάγματα του κατηχητικού σχολείου και της θείας μας, και ν' αποδεχτούμε στη θέση τους την πραγματικότητα του Δημοκρίτου, την πραγματικότητα των τυχαίως κινουμένων υλικών ατόμων στο απόλυτο τίποτα.

19. Αλλά θέλω να πιστεύω πως αυτά δεν είναι πλέον σοβαρές δικαιολογίες για τις επιλογές μας. Μεγαλώνοντας είδαμε πως ούτε και το Δημοκρίτειο κοσμοείδωλο μας καλύπτει και συμφωνήσαμε τόσο εσύ και γω, όσο και ο Γιώργος Παπαδόπουλος κι η Ελένη, ότι παρ' όλη την «συνεχώς αυξανόμενη πληθώρα εμπειρικών ευρημάτων για τα εκπληκτικά και θαυμαστά πράγματα που μπορούν και κάνουν οι εγκέφαλοι» που μας λέει η Ειρήνη, μας είναι ακόμα αδύνατο να εξηγήσουμε πώς αυτοί οι εγκέφαλοι παράγουν εμπειρίες. Μεγαλώνοντας επίσης διαπιστώσαμε πως οι υλιστικές αρχές – όπως ο ιστορικός υλισμός που κάποτε μάγεψε κόσμο και κοσμάκη, δεν έχουν εκπορνευτεί λιγότερο απ' τις πνευματιστικές κι ούτε έχουν εμπνεύσει λιγότερα εγκλήματα εν ονόματι ουτοπιστικών γηίνων παραδείσων. Τέλος, μεγαλώνοντας μάθαμε πως, όπως λέει κι η Ελένη, το να είναι μια ιδέα της μόδας ή να θεωρείται «politically correct» απ' την επιστημονική κοινότητα δεν καθιστά την ιδέα ορθή.

20. Οπότε, Στέλιο, εν όψει των ανωτέρω, εν όψει του γεγονότος ότι η πρώτη πρόταση συνεπάγεται μεγαλύτερους υπαρξιακούς πονοκεφάλους απ' τις άλλες αλλά και από την

the imaginary eventuality of being taken advantage of? (Folks, I have forgotten how this proverb goes but I trust someone will remember it and tell it to us all—it is a really funny one).

21. That was quite a mouthful! But all I am asking is this: **if the truth of materialist monism is equiprobable with that of explanations that admit into reality entities that are non-material, and if the latter afford us a superior quality of experiential life, why do we insist in siding with the option that affords us less?** Maybe Karavatos and Tzavaras, our resident psychiatrists, can lend us a hand here. But let neither them nor us say here that “we opt for proposition (i) because it encourages and promotes the search for the mechanisms behind phenomena, and is a stimulus to progress, whereas the others encourage intellectual docility, quiescence and blind adherence to authority” or any of over-used slogans of that kind, because I have a hard time thinking of Leucippus, La Mettrie, or Laplace as the sole intellectual giants and champions of civilization and of Plato, Aristotle, Descartes, Spinoza, Newton, Mendel or Einstein as the misguided simpletons of human history. So, once again, why should you, Stelio, say that the qualia **must** be products of the brain? And why do I join you occasionally in that belief, when I am not over the other side, or, as is most often the case, in the in-between-them epistemic nowhere?

22. I realize, of course, that those that believe, but really believe, in one thing or another, do not arrive at their conviction as an engineer would arrive at the solution of a technical problem by systematic use of an already known sequence of already familiar differential equations. Arriving at a belief is, I think, like the mystical experience of a religious conversion or like the equally mystical, though possibly less momentous, “getting” of a joke and laughing with it when the guy next to you who didn't “get it” looks at your merriment dumbfounded. And this, Stelio, makes the task of answering all these questions that I realize I have been spewing out like a machine gun spews out bullets, a much more laborious one. Good luck to you

κατάσταση της αβεβαιότητάς μου, (με τον δαίμονα του αγνωστικισμού στην πλάτη - αυτόν τον έκπτωτο αδερφό του Σωκρατικού δαίμονα - να μου ψιθυρίζει επίμονα στ' αντί «μην χάνεις τζάμπα τον καιρό σου κι απάντηση σε κάτι τέτοια προβλήματα δεν υπάρχει»), εν όψει λοιπόν όλων αυτών, γιατί τελικά να συμπεριφερόμεθα σαν τον χωριάτη της παροιμίας που για να μην τον πιάσουν κοροϊδοί, αποποιείται μια προσφορά που σίγουρα τον συνέφερε; (παιδιά, όντως υπάρχει μια τέτοια παροιμία αλλά δεν μπορώ να τη θυμηθώ – μπας και την ξέρει κανένας;)

21. Τέλος πάντων, πολλά είπα, παρ' όλο που αυτό που θέλω να εκφράσω είναι απλό. Εάν, θέλω να πω, το μηχανιστικό/ υλιστικό/ αναγωγιστικό θεωρητικό κοσμοείδωλο είναι ισοπίθανο με τα εναλλακτικά που προανέφερα, κι αν η αποδοχή – αλλά η αληθινή, η βαθιά κι απόλυτη αποδοχή ενός απ' αυτά, συνεπάγεται μια ζωή καλλίτερης ποιότητας, γιατί καλά και σώνει να πάμε με το πρώτο; Ίσως εδώ να μας δώσουν ένα χεράκι οι ψυχίατροι της παρέας, οι δυό Θανάσηδες. Αλλά ας μην αρχίσουν ούτε αυτοί ούτε εμείς δικαιολογίες του τύπου ότι τάχα το πρώτο κοσμοείδωλο δρα ως κίνητρο ή πως διευκολύνει την επιστημονική έρευνα και την πρόοδο της ανθρωπότητας ενώ τ' άλλα την κωλύουν με το να προωθούν το «πίστευε και μη ερεύνα» κι άλλα τέτοια που συντείνουν στον πνευματικό λήθαργο, διότι αλήθεια αδυνατώ ν' αποδεχτώ ότι οι μεν Λεύκιππος, Δημόκριτος, La Mettrie, Laplace κ.λ.π. είναι οι φωστήρες της ανθρωπότητας οι δε Πλάτωνας, Αισχύλος, Καρτέσιος, Νεύτωνας Mendel ή ο Einstein είναι οι σκοταδιστές της παρέας. Οπότε λοιπόν, γι' άλλη μια φορά, γιατί να λες, Στέλιο, ότι ο εγκέφαλος παράγει εμπειρίες και γιατί κι εγώ να έρχομαι να σου κάνω σ' αυτό το πόστο παρέα όταν δεν παραπαίω στην αντίπερα όχθη ή στο μεταξύ τους γνωσιολογικό «πουθενά»;

22. Γνωρίζω, βέβαια, ότι κάποιος που τελικά καταλήγει να πιστεύει σε κάτι βαθιά κι απόλυτα, δεν φτάνει ποτέ σ' αυτό το σημείο μετερχόμενος τον τρόπο του μηχανολόγου, ας πούμε, ο οποίος φτάνει στη λύση ενός προβλήματος λύνοντας απανωτά και με προκαθορισμένη σειρά την μια, ήδη γνωστή, διαφορετική εξίσωση, μετά την άλλη. Γνωρίζω δηλαδή και πιστεύω ότι καταλήγει κανείς στην απόλυτη πεποίθηση μ' έναν τρόπον που, στο

or to anyone who might wish to undertake it, because I must turn, for the time being at least, to the issue of solving the problem of the emergence of qualia, by dissolving into nothingness the presumed product of the brain that, even the uncompromising materialists themselves must realize must be “something” other than “nothing” or else they would be wasting their time seeking a solution to the problem of the genesis of nothingness!

23. So let us look a little closer at the oldest trick in the materialists' book (so old that they often forget that it is a trick) used in addressing the problem of the genesis of qualia, that is, trivializing those phenomena, by calling them epiphenomena, which means sometimes “real but causally inert phenomena”, and some other times means “nothing real at all”. Now, if qualia in particular and conscious experiences more generally, are empty symbols, words without any referent, there is no issue to address: All that remains of the issue is the nonsensical question “how does the brain generate nothing at all?” I hope we are all together in this one, right? Therefore let us not waste any more time with nonsense and move on to the next possibility: Conscious experience in general and qualia in particular refer to something.

24. That much is, or should, at any rate, be certain. Opinion may, of course, differ as to the nature of that something: Some of us may make of this “something” the ultimate reality (Plato certainly did so for some conscious phenomena like the notion “square root of two,” or “straight line,” or “virtue,” etc.). Some others make of it the ultimate grounds for asserting that anything whatsoever exists: we all remember “cogito ergo sum”, and cognitions are conscious experiences. Finally, for some other people, for Adoni, for instance, the words refer to something like Pindar's σκιάς όναρ --“dream of a shadow” and nothing more than that.

25. But we need not get involved here in an inquiry into the subject of whether experiences and qualia are the basis of all reality or whether, at the other extreme, they are non-consequential entities; entities that

τελικό του τουλάχιστον και κρίσιμο στάδιο, μοιάζει πολύ με την «μυστική» διαδικασία τόσο της θρησκευτικής όσο και της θεωρητικής ενοράσεως ή με την ομοίως «μυστική» αν κι ίσως λιγότερο σημαντική διαδικασία όπου «πιάνει» κανείς ένα ανέκδοτο και ξεκαρδίζεται στα γέλια, ενώ ο διπλανός του που δεν «το' πιασε» τον κοιτάει που γελάει, αποσβολωμένος. Κι αυτό, που λες, Στέλιο, νομίζω ότι καθιστά την απόπειρα απαντήσεως σ' όλες ετούτες τις ερωτήσεις που σου αραδιάζω, ακόμα δυσχερέστερη. Καλή τύχη λοιπόν σ' εσένα ή όποιον άλλον δοκιμάσει ν' απαντήσει σ' αυτά τα ψυχολογικά ερωτήματα γιατί εγώ πρέπει να επανέλθω στο πρόβλημα της αναγωγής της εμπειρίας σε κάτι μη πραγματικό ως τρόπο αποκαταστάσεως της ενότητας κι ομοιογένειας σύμπαντος του επιστητού, δηλαδή της αναγωγής της εμπειρίας, ουσιαστικά, στο τίποτα! Πράγμα παράδοξο, βέβαια, και πράγμα που κι ο πλέον αδιάλλακτος υλιστής θά πρεπε να διακρίνει ως παράδοξο και παράλογο διότι, αν όντως οι εμπειρίες είναι ένα τίποτα, αν είναι πράγματι χωρίς υπόσταση, χωρίς ουσία, τότε ο εγκέφαλος παράγει τίποτα κι επομένως ο εν λόγω υλιστής χάνει τον καιρό του προσπαθώντας να περιγράψει την παραγωγή του τίποτα.

23. Ας ρίξουμε λοιπόν μια πιο προσεκτική ματιά στο μαγικό «κόλπο» που πολλοί υλιστές μετέρχονται για να εξηγήσουν, ταυτόχρονα, και πώς ο εγκέφαλος παράγει κάτι το μη πραγματικό – τις εμπειρίες – και πώς, παρά το γεγονός ότι οι εμπειρίες δεν έχουν πραγματική υπόσταση, δεν διαπράττουν τον παραλογισμό της εξηγήσεως της παραγωγής του τίποτα.

Το κόλπο αυτό βασίζεται στον θαυματουργό όρο «επιφαινόμενο» ο οποίος, ανάλογα την περίπτωση, μπορεί να σημαίνει «κάτι το πραγματικό αλλά αιτιακώς αδρανές κι άχρηστο» ή «τίποτα – γενικώς». Αλλά εάν οι τόσες λέξεις που λέμε κάθε μέρα και που αναφέρονται ή προσδιορίζουν το περιεχόμενο των απειράριθμων εμπειριών μας, είναι κενές, άνευ σημασινομένου, σειρές ήχων, αν τω όντι δεν αναφέρονται σε τίποτα απολύτως, δεν υφίσταται πρόβλημα που απαιτεί λύση. Διότι, όπως είπαμε, είναι προδήλως παράλογο να ψάχνει κανείς να βρει εάν και πώς ο εγκέφαλος καταφέρνει και παράγει «τίποτα». Οπότε ας αφήσουμε αυτήν, τουλάχιστον την εκδοχή της

just happen to emerge in this world (without worrying, incidentally, why they bothered to emerge at all, and not only that, but how did they manage to be selected for survival and for torturing homo sapiens, fine specimens of which species comprise the present company). Rather, for the purposes of this discussion, it would suffice, I think, to agree on just the fact that experiences do exist though they may or they may not be efficacious or veridical but merely illusory such that a conscious decision to do X is not the real cause of action X as Libet thinks he has proven, although I can't resist the temptation to point out that especially the materialists ought not insist that experiences are causally inert. Because, if they were, Adoni, Elia, Costa and Giorgio Zarkadaki, how would you then propose that they activate the brain mechanisms through which we become aware of them? Or isn't such activation a definite sign of causal efficacy? But, to resume the main line of argument, all we need to agree here is that the experiences merely exist, even if they are illusory. Even if, for example, my percept of "red" may not be an accurate report of the corresponding aspect of ... the real reality but it might be an illusion or even a hallucination: The aspect of real reality in question being ... really "green" or completely colorless rather than the.. illusory "red".

26. I will resist the temptation to rewrite here the entire chapter of my book "**Emotion: a reconsideration of the somatic theory**" devoted to this issue, in order to persuade you that it really makes no difference whether the experience is an illusion or a hallucination (i.e. that it offers a report that does not concur with other similar, equally experiential reports, deriving from the other senses or from the read-out of the appropriate scientific instruments); that it is sufficient for the experience to exist at all (and it has to exist before it is judged to be correct or incorrect on the basis of another criterion of correctness) to legitimize the inquiry about its genesis; that it makes no difference whether we have to show if and how the brain generates really existing veridical experiences or equally really existing, but illusory or incorrect ones. (In fact, psychologists and psychiatrists find it a very

σημασίας του όρου «επιφαινόμενο» κι ας εξετάσουμε την εκδοχή ότι επιφαινόμενα, συνειδητές δηλαδή εμπειρίες είναι «κάτι» κι όχι «τίποτα».

24. Ουδέν, βέβαια, το παράτυπο εάν οι γνώμες δίσταται ως προ της φύση αυτού του «κάτι». Είναι άλλωστε πασίγνωστο ότι κάποιοι θα πουν πως ορισμένες εκφάνσεις αυτού του «κάτι» μετέχουν της απολύτου αληθείας, της τω όντι πραγματικότητας. Ο Πλάτων, για παράδειγμα, σίγουρα θεωρούσε κάποια φαινόμενα της συνειδήσεως, όπως την έννοια «ευθεία» «αρετή» «τετράγωνο» κ.λ.π. άρρηκτα μέλη και συστατικά αυτής της πραγματικότητας. Άλλοι πάλι βλέπουν σ' αυτό το «κάτι» το πλέον βάσιμο κι αδιάβλητο κριτήριο της καθ' όλου Υπάρξεως: Όλοι θα θυμόμαστε το περίφημο Cogito ergo sum, και το «σκέπτεσθαι» δεν συνίσταται παρά σε σειρές εκφάνσεων του «συνειδέναυ». Τέλος, για κάποιους άλλους, το ίδιο αυτό «κάτι» αναφέρεται μεν σε υπάρξεις αλλά υπάρξεις της ίδιας κατηγορίας με το Πινδαρικό «σκιάς όναρ» και τίποτα παρά πάνω.

25. Αλλά δεν το θεωρώ αναγκαίο να αρχίσουμε εδώ άλλη συζήτηση για το εάν και κατά πόσο οι εμπειρίες αποτελούν τη βάση της πραγματικότητας ή αν είναι απλώς «όνειρα σκιών» · όνειρα και σκιές που προέκυψαν σ' αυτόν τον κόσμο κατά λάθος ή κατά σύμπτωση κι εμφανίζονται όταν κάποια εξαρτήματα του ΚΝΣ λειτουργούν χωρίς όμως να συνεισφέρουν τίποτα το ουσιαστικό στον άνθρωπο · πράγματα που εμφανίστηκαν για λόγους άγνωστους και που, παραδόξως, για επίσης άγνωστους λόγους έτυχε να συγκαταλέγονται μεταξύ των προϊόντων της εξελίξεως των ειδών τα οποία επιλεκτικώς επέζησαν για να... ταλανίζουν ειδικά το ανθρώπινο είδος του οποίου εξαίρετα δείγματα απαρτίζουν την παρούσα ομήγυρη. Αντιθέτως θεωρώ επαρκές, για την προαγωγή του υπό συζήτηση θέματος, να συμφωνήσουμε μόνον στο ότι οι εμπειρίες είναι «κάτι», ότι είναι πράγματα υπαρκτά κι ας μην είναι αξιόπιστες, κι ας είναι ακόμα κι αιτιακά αδρανείς χωρίς καμιά επίπτωση, κι μην είναι παρά ψευδαισθήσεις ή παραισθήσεις: Ας είναι, για παράδειγμα, η συνειδητή μου απόφαση να κουνήσω το χέρι αιτιακά αδρανής · ας μην είναι αυτή το αίτιο της κινήσεως, αλλά ας είναι απλώς η σκιά των νευρωνικών συμβάντων τα

worthy exercise to discover what accounts for the hallucinations of the schizophrenic, or the inability of someone to comprehend the relation between the diagonal or a square with sides of one foot and the square root of two). Should we say anything more on this score? Maybe I should.

27. Maybe this is the best point where I should address Adoni's explicit charge that by defining qualia and brain events as equally real but radically different, I assume that which I ought to demonstrate. I don't remember the technical term for this type of error in English which we call λήψη του ζητουμένου. What I have to say to Adoni will also suffice, I believe, as a response to Costa's "second proposition" in favor of restoring unity to Nature by reducing qualia to their brain correlates and to similar statements in Elia's response, though Helen, Stelios and Giorgos Papadopoulos have already countered, effectively, in my opinion, Costa's and Elia's position on the merits of considering **correlations** as indices of **unidirectional causality**.

28. My response, Adoni, is this: Indeed I accord equal existential status to both brain events and qualia. I also describe them the way they appear to me, and they appear to me, and, I trust, to you too, radically different. A pain and this pen I am now holding, appear to me radically different in that the first is a sensation that, though localized in a part of my body has no other content than itself, whereas the second appears as an object independent of me. Moreover, though I suspect that even independent objects consist of sensations, those sensations do have contents besides the ineffable quality that guarantees they are mine. As for their content, it consists of what appear to be the "physical" attributes that constitute the object, i.e. the smoothness, the color, the shape e.t.c. Finally, despite my knowledge of the fact that none of what appear to be "physical" attributes of the object are as real as the nineteenth century physicists were reassuring us they were, the appearance of an independently existing object persists such that I have no choice but to state that the pain and the pen appear to be equally real but

οποία είναι τα πραγματικά αίτια, όπως ισχυρίζεται πως έχει αποδείξει κάποιος φυσιολόγος ονόματι Libet. Αν κι εδώ που τα λέμε, είναι τελείως παράδοξο, ειδικά για τους υλιστές, να υποστηρίζουν ότι οι εμπειρίες όπως μια «απόφαση», είναι αιτιακά αδρανείς, καθότι εάν ήταν, πως θα εξηγούσαν ο Αντώνης ή ο Libet το γεγονός ότι γίνονται αντιληπτές, χωρίς να επιδρούν και να ενεργοποιούν τα κατάλληλα για τη δουλειά αυτή νευρωνικά δίκτυα; Ή γίνονται, Αντώνη, Ηλία, Ειρήνη, Κώστα και Γιώργο Ζαρκαδάκη, αντιληπτές χωρίς την μεσολάβηση των δικτύων που λέγαμε; Ή μήπως και η ενεργοποίηση κάποιων εγκεφαλικών μηχανισμών δεν προϋποθέτει φυσικά αίτια; Τέλος πάντων, συγνώμη που δεν μπόρεσα ν' αντισταθώ στον πειρασμό κι άνοιξα άλλη κουβέντα. Αλλά επανέρχομαι: Ας είναι, λοιπόν παραισθήσεις ή ψευδαισθήσεις οι εμπειρίες. Ας είναι, φερ' ειπείν, αυτό που νομίζω «κόκκινο», λάθος. Ας μην ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, η οποία πραγματικότητα, αυτό εδώ το χαλάκι, είναι, στ' αλήθεια, όχι κόκκινο αλλά πράσινο ή μπλε: Φτάνει να είναι η εμπειρία κάτι, οτιδήποτε, **υπαρκτό**.

26. Μετά δυσκολίας συγκρατούμαι εδώ και δεν ενδίδω στον πειρασμό να επαναλάβω ολόκληρο το σχετικό κεφάλαιο της μονογραφίας μου "Emotion, a reconsideration of the somatic theory" για νά χω τη συνείδησή μου ήσυχη ότι έκανα τ' αδύνατα δυνατά να σας πείσω ότι είναι παντελώς αδιάφορο για το θέμα μας αν οι εμπειρίες είναι, κατά βάθος, «αληθείς» ή απλώς παραισθήσεις ή ψευδαισθήσεις (αν, μ' άλλα λόγια, το περιεχόμενό τους είναι ή δεν είναι συμβατό με το περιεχόμενο άλλων, ομοίως αισθητικών εμπειριών που εκπορεύονται από άλλα φυσιολογικά ή και τεχνητά αισθητήρια και μετρήσεις) ότι αρκεί απλώς και μόνον να υπάρχουν οι εμπειρίες – κι ασφαλώς υπάρχουν, αλλιώς πως θα μπορούσε ο καθένας μας να κρίνει και ν' αποφανθεί για το αν και κατά πόσο κατοπτρίζουν σωστά ή λανθασμένα, την «αληθινή» πραγματικότητα, όποια τυχαίνει νά ναι, και να δικαιολογήσει τις απόπειρές μας να εννοήσουμε από πού και πώς προκύπτουν να σας πείσω, τέλος, ότι είναι αδιάφορο αν ψάχνουμε να βρούμε πώς ο εγκέφαλος παράγει έγκυρες ή άκυρες εμπειρίες. Διότι είναι ομοίως ενδιαφέρον και πρακτικά ωφέλιμο να εξετάσουμε τη γένεση

radically different.

29. Granted, my perceptual judgment may turn out to be right, wrong, or indeterminate. It will be wrong, for instance, if you demonstrate that the apparent difference was illusory and the pain, the sensations of color shape e.t.c. are nothing but the non-consequential aspect of the truly real ion flows in the brain, or when you specify how these brain events, that are co-substantial with the pen, produce this non-real "artifact", the qualia, i.e. the subjective sensations that correspond to the color the shape and all other attributes of the pen which, in your scheme of things **must** have an independent existence from me, the observer; if, in other words, you solve the "hard problem" Helen talked about. My perceptual judgment will also be wrong if we or someone else manage to demonstrate that the appearance of radical difference between the pain and the pen is illusory in that either both are non-material entities or both belong to a category other than the material or the non-material. Next, my judgment will be correct if some very clever dualist (much cleverer than Descartes) manages to demonstrate that, first, the pen is real, material and independently existing from me and my brain which is also real and material. Second, that my pain and my sensations that correspond to the pen are also real but definitely immaterial, but, third, the latter and the former are united by the bonds of bidirectional causality. Finally, my judgment will be indeterminate, as is at present, in the absence of any of the above demonstrations, or generative models. I said all that just to reassure you that I do allow for the possibility of being wrong in claiming, in concert with the immediate data of my consciousness, that qualia and things like pens and brain events are radically distinct and irreducible the one to the other.

30. Therefore, I am not prejudicing the issue. The fact that I believe that you will never be successful in constructing a model that will show how the brain produces qualia, does not preclude you from proving me wrong. The main point here is that I describe the phenomena as I see them and I am calling for a way of relating them. I do not consider my judgment regarding the phenomena a proof

έγκυρων εμπειριών και τη γένεση των παραισθήσεων του σχιζοφρενούς, ή την δυνατότητα ή την αδυναμία του μαθητή να εννοήσει τη σχέση μεταξύ της διαγωνίου, ως πούμε, ενός τετραγώνου με πλευρές μιας παλάμης και της τετραγωνικής ρίζας του δύο. Θα σταματήσω εδώ υποθέτοντας πως συμφωνούμε σε τούτο τουλάχιστον: στο ότι δεν είναι λογικό να προσπαθούμε να λύσουμε το αίνιγμα της σχέσεως εγκεφάλου και ψυχισμού μέσω της υποβαθμίσεως των φαινομένων σ' επιφανόμενα διότι ή ταυτολογούμε, στην περίπτωση που θεωρούμε και τα δύο είδη υπαρκτά, ή αερολογούμε, αν εξισώνουμε τα επιφανόμενα με το τίποτα..

27. Καιρός τώρα να αντιμετωπίσω κατά μέτωπο την γνώμη του Αντώνη που, θα θυμάστε, λέει πως επιμένοντας να εκλαμβάνω εμπειρίες και εγκεφάλους ως ομοίως αληθινές και υπαρκτές οντότητες και ταυτοχρόνως ριζικά ανόμοιες ως προς τη φύση τους, πέφτω στην λογική αμαρτία που ονομάζουμε «λήψη του ζητουμένου». Παρεμπιπτόντως, αυτά που έχω να πω στον Αντώνη για ν' αποδείξω την αθωότητά μου, απαρτίζουν επίσης την απάντησή μου στη «δεύτερη πρόταση» του Κώστα Κριμπά, υπέρ της αποκαταστάσεως της οντολογικής και επιστημολογικής ενότητας του σύμπαντος μέσω της υποβαθμίσεως των εμπειριών και της αναγωγής τους στα αντίστοιχα εγκεφαλικά δρώμενα. Όσο για τις παρόμοιες προτάσεις του Ηλία και για την κοινή άποψη όλων των κατά τον Ηλία υλιστών/μονιστών της παρέας και για την τάση τους να ταυτίζουν τις πραγματικές και αδιαφιλονίκητες **συσχετίσεις** μεταξύ εμπειριών και εγκεφαλικών δρωμένων με (υποθετικές) σχέσεις **αιτίας –αποτελέσματος**, δεν θα κάνω ιδιαίτερη μνεία διότι νομίζω πως ο Στέλιος η Ελένη κι ο Γιώργος Παπαδόπουλος έχουν επαρκώς καταδείξει την πλάνη τέτοιου είδους ταυτίσεων.

28. Λοιπόν, Αντώνη: Σωστά το λες ότι αρχίζω με την παραδοχή πως και οι εμπειρίες και τα εγκεφαλικά δρώμενα είναι το ίδιο υπαρκτά, πραγματικά, αληθινά, αλλά επίσης ριζικώς ανόμοια, δεδομένου ότι οι πρώτες δεν έχουν τα γνωρίσματα των δευτέρων κι αντίστροφα. Και αρχίζω μ' αυτόν τον τρόπο για τον απλούστατο λόγο ό,τι έτσι **φαίνονται** πως έχουν τα πράγματα σε μένα, κι υποθέτω σ' εσένα και στον καθένα. Αρχίζω δηλαδή με την

of their ontological difference or identity. **I am not assuming that which is to be demonstrated.** In fact, I have often stated my perplexity and agnosticism on that question. You, on the other hand, in spite of your own feeling of the apparent differences of the two sets of phenomena, demand that the one is reducible to the other without any proof of your claim other than your own a priori conviction. Which one of us, then, is more eager to take for granted that which is to be demonstrated?

31. But to really see what it means to be entirely convinced of the truth of materialist monism so as to be unable to take seriously your own perceptual experiences which tell you that pains and pens are different and take it for granted that they are the same, so much so as not to understand why people need any proof of the obvious (to you) fact that pains and pens are both material, read again section 2.b. of Irini's piece. "I don't understand what is so difficult to understand" she confesses, about the obvious (to her) fact that "first person experiences" are reducible to third person "objective stuff" like ionic currents and chemicals. But the reason Irini and every devout materialist has, truly and sincerely, difficulties here, is that they take for granted, as already proven, that which we are all endeavoring to establish, namely, that "the brain is capable to create an abstract representation of the world", "that the representation is an activated state of the brain". So, Adoni my friend, if you are to charge any one with the sin "λήψη του ζητουμένου" find a believer to charge and not a poor and indecive agnostic.

32. While waiting for Adonis' certain rebuttal, I think I should address a concrete proposal put forth by Krimbas, Skaliora, Kouvelas and Zarkadakis as to how we may learn a sufficient amount about the brain mechanisms involved in consciousness production to, possibly, construct a generative model of the process, even though we should not need any demonstrations, it being sufficiently proven, for most materialists, and certainly for Irini, that a percept is a brain activation profile. The concrete proposal in question is that it might be possible, at some point in the not too

περιγραφή των υπό εξήγηση **φαινομένων**. Ένας πόνος στο γόνατο και το μολύβι με το οποίο τώρα γράφω φαίνονται και τα δυο αληθινά αλλά και εντελώς ανόμοια: Ο πόνος, αν και εντοπίζεται σ' ένα σημείο του σώματός μου δεν έχει περιεχόμενο άλλο πέραν του ότι είναι πόνος δικός μου. Το μολύβι, απ' τ' άλλο μέρος, φαίνεται πως υπάρχει ανεξάρτητα από μένα. Γνωρίζω, βέβαια, ότι αυτό που μου φαίνεται πως είναι μια ανεξάρτητη από μένα ύπαρξη, πιθανώς συνίσταται από μια ομάδα αισθημάτων έκαστο των οποίων (υποθέτω) αντιστοιχεί σε κάποια «φυσικά» γνωρίσματα του αντικειμένου. Γνωρίζω επίσης ότι κανένα απ' αυτά τα φυσικά γνωρίσματα του αντικειμένου δεν είναι και τόσο αυθύπαρκτο και ανεξάρτητο και πραγματικό όσο μας έλεγε η κλασική φυσική. Παρ' όλα αυτά, το μολύβι ακόμα μου φαίνεται να υπάρχει ανεξάρτητα από μένα και τις αισθητικές μου εμπειρίες ενώ ο πόνος συνεχίζει να μου φαίνεται πως είναι μόνο δικός μου κι εξαρτάται απ' την ύπαρξή μου. Το μολύβι φαίνεται πως καταλαμβάνει χώρο, ο πόνος όχι. Το μολύβι φαίνεται πως είναι φτιαγμένο από ύλη (άσχετα αν οι φυσικοί μας λένε πως η ύλη είναι κι αυτή σκιάς όναρ) ενώ ο πόνος όχι. Οπότε, ως παρατηρητής, δεν έχω επιλογή παρά να ομολογήσω πως τα δύο φαινόμενα φαίνονται το ίδιο αληθινά κι εντελώς ανόμοια. Ως επιστήμονας τώρα, ξεκινώντας απ' αυτή την περιγραφή αρχίζω να ψάχνω, όπως όλοι μας, εάν όντως τα πράγματα είναι έτσι όπως φαίνονται ή κάπως αλλιώς. Κι αν αλλιώς, τότε, ρωτώ, ποια είναι η αληθινή τους φύση;

29. Δηλαδή, Αντώνη, αποδέχομαι πως μπορεί ν' αντιλήφθηκα τον κόσμο «σωστά» και τα πράγματα να ναι έτσι όπως φαίνονται, αλλά μπορεί και λάθος, και τα πράγματα να μην είναι έτσι όπως φαίνονται. Επίσης αποδέχομαι πως υπάρχει κι η πιθανότητα ποτέ να μη βρω απάντηση για το αν η αντίληψή μου ήταν σωστή ή λανθασμένη. Θα ξέραμε πως η αντίληψή μου (και βέβαια κι η δική σου και του καθ' ενός) δεν ήταν σωστή τη στιγμή που αποδείχναμε ότι η φαινομενική διαφορά μεταξύ πόνου και μολυβιού ήταν ψεύτικη κι ότι τόσο η εμπειρία του πόνου όσο κι οι αισθητικές εμπειρίες που συνιστούν το φαινόμενο «μολύβι» δεν είναι παρά σκιές των ενδοκρανείων ρευμάτων, των μόνων αληθινών πραγμάτων που είναι ομοιογενή, στην οποία περίπτωση, τόσο οι ηδονές κι οι οδύνες όσο κι

distant future, to obtain **direct evidence** of the cerebral mechanisms of qualia. This evidence, they think, could emerge in the form of functional images of the type offered by PET, fMRI, and kindred methods. I may be a bit more garrulous than usual in my attempt to show the impossibility of such feat (so brace yourselves for a long ride) for two reasons: First, because, paradoxically for those of you that know me well, I happen to belong to the brotherhood of such technologists and have had ample opportunity over the years to reflect on the limits of the power of my and my fellow travelers' expensive and extensive gadgetry. Second, because I have already put on paper these reflections elsewhere before, and most recently in a skinny book "**Fundamentals of Functional Brain Imaging**," from the last pages of which I am about to lift, the essence of the argument as to why Costas, Giorgos Zarkadakis, Elias and Irini may be betting on the wrong horse by betting on the capabilities of the so-called functional neuroimaging methods.

33. Expecting that high-tech gadgets will solve the issue of how or what parts of the brain machinery generates qualia, reminds me of García Márquez's José Arcadio Buendía who had resolved to use a daguerreotype laboratory, the gypsy Melquiades had given him, to prove through imaging... the existence of God. As the incomparable Marquez puts it "*Through a complicated process of superimposed exposures taken in different parts of the house, he [Jose Arcadio Buendía] was sure that sooner or later he would get a daguerreotype of God, if He existed or put an end once and for all to the supposition of His existence.*" It remains now for me to convince you why I think that trying to capture the cerebral mechanisms of consciousness in general and qualia in particular, in functional images, is as hopeless an exercise as that.

34. The argument I am about to launch does not depend on the relative merits of the various metaphysical positions (i.e. whether consciousness is or is not real, is or is not wholly or partly dependent on the brain). In fact I will assume that there are patterns of brain activity that correspond uniquely to

ο κόσμος όλος εμπεριέχονται στον εγκέφαλό μου! αλλά και στον δικό σου! Αφήνουμε λοιπόν αυτή την εκδοχή πριν ζαλιστούμε και ξαναδοκιμάζουμε. Θα ξέραμε ότι η αντίληψή μου ήταν σωστή αν μπορούσαμε να καθορίσουμε πώς τα εγκεφαλικά δρώμενα τα οποία συσχετίζονται με τις εμπειρίες και τα οποία ανήκουν στην ίδια κατηγορία υλικών πραγμάτων όπου ανήκουν και τα μολύβια, παράγουν αυτές τις άυλες και ανυπόστατες εμπειρίες οι οποίες τυχαίνει και αντιστοιχούν στα αντικειμενικά γνωρίσματα των μολυβιών τα οποία γνωρίσματα, σημειωτέον, στα πλαίσια του δικού σου κοσμοειδώλου, είναι όντως ανεξάρτητα εμού του παρατηρητού. Θα ξέραμε, εν ολίγοις, πως η αντίληψή μας είναι σφαλερή εάν λύναμε το “Hard Problem” πού λεγε η Ελένη, ή αν καταφέρναμε και δομούσαμε το εμπειρικά διαψεύσιμο πρότυπο παραγωγής εμπειριών που θά χετε βαρεθεί να με ακούτε να μνημονεύω. Επίσης θα ξέραμε πως η αντίληψή μας σφάλλει εάν αποδείχναμε πως τόσο οι εμπειρίες όσο και τα μολύβια είναι του ίδιου τύπου, κι ανήκουν σε μια κατηγορία πρωτόγνωρη, ούτε υλικών ούτε μη-υλικών πραγμάτων. Μετά, η αντίληψή μας θα βγαине σωστή εάν κάποιος έξυπνος δυϊστής (έξυπνότερος απ’ τον Καρτέσιο) μας απέδειχνε ότι ακριβώς όπως φαίνονται και ο πόνος και το μολύβι έτσι κι είναι στην πραγματικότητα. Ότι δηλαδή το μολύβι είναι όντως υλικό, ακριβώς όπως μας φαίνεται, και όντως υφίσταται ανεξαρτήτως παρατηρητών, πάλι ακριβώς όπως μας φαίνεται. Ότι, επιπλέον, ακριβώς όπως μας φαίνονται ο πόνος αλλά και τα αισθήματα που αντιστοιχούν στο μολύβι, δηλαδή και αληθινά αλλά και άυλα, έτσι ακριβώς είναι και στην πραγματικότητα, και ότι τόσο το υλικό μολύβι όσο κι οι άυλες εμπειρίες συνδέονται με αμφίδρομη αιτιότητα. Τέλος θα παραμένει όπως τώρα, αστάθμητο εάν η αντίληψή μου (και η αντίληψη όλων μας) σφάλλει ή όχι, εφ’ όσον καμιά απ’ τις ανωτέρω υποθετικές αποδείξεις δεν προκύψει. Πολυλογώ τόση ώρα Αντώνη μόνο και μόνο για να μην σου μείνει αμφιβολία ότι αποδέχομαι την πιθανότητα να κάνω λάθος όταν ομολογώ ότι μου φαίνεται πως και οι εμπειρίες μου και ο λοιπός κόσμος είναι και τα δύο πραγματικά αλλά και ανόμοια. Πράγμα που σημαίνει πως επ’ ουδενί λόγο δεν «λαμβάνω το ζητούμενο».

30. Τώρα, το γεγονός ότι πιστεύω πως ποτέ δεν

specific qualia and then simply speculate whether it is feasible to capture these patterns and establish their correspondence to any conscious experiences, regardless of whether that correspondence is to be later interpreted as evidence for “dualism,” “psychophysical parallelism,” or any of the reductionist doctrines such as “material monism” or “neural identity.” And, in the event that in the course of the argument we either find or assume that such unique correspondences can be empirically established, the further question I will examine will be whether we could then read, in the images of brain activity, unfolding on the computer screens of our imaging devices, (assumed for the sake of this discussion to possess perfect temporal and spatial resolution) the very content of people’s consciousness.

35. But before I embark on this venture, it would be useful to be as clear as I can, about what I will mean here by consciousness and its contents. So, here it comes: It is common sense that the phenomena-tokens of some psychological or behavioral functions are either entirely or partially subjective. A common itch, a token of a simple sensory function, besides its objective aspect (possibly the reflexive movement of scratching or of tightening of muscles) has also a subjective one; namely, that peculiar, unpleasant experiential quality that we call an itch and which we cannot describe except with similes or metaphors. The percept of a red rose, a phenomenon-token of the object-recognition function, besides its objective aspect (any of a number of possible discriminant responses including the verbal response of calling out its name) also has a subjective one; namely, the peculiar experiential quality which is entirely different from that of the itch and is unique to a particular occasion – the presence of a specific stimulus at a specific moment in our experiential life.

36. A fleeting thought or mental image of a red rose, a phenomenon-token of the visual imagery function which is altogether subjective (unless we choose to communicate it through some discriminant response), is clearly different from the percept of a red rose, though akin to it in that it belongs to the

θα μπορέσουμε να δομήσουμε το πρότυπο που θα εξηγήει πώς ο εγκέφαλος παράγει εμπειρίες, δεν εμποδίζει ούτε σένα ούτε τον Edelman να διαψεύσετε αυτό που μόλις είπα. Για ν' ανακεφαλαιώσω: Περιγράφω τα φαινόμενα έτσι όπως τα συνειδητοποιώ και ψάχνω να βρω αν αληθεύουν ή όχι. Το γεγονός ότι ψάχνω αποδειχνει ότι δεν θεωρώ την αντίληψή μου αναγκαστικά έγκυρη ούτε και θεωρώ το γεγονός ότι εμπειρίες και υλικά πράγματα φαίνονται διαφορετικά, απόδειξη πως έτσι κι είναι. Άλλωστε έχω τόσες και τόσες φορές ομολογήσει την άγνοιά μου όσον αφορά τη σχέση εμπειριών και εγκεφάλων. Εσύ όμως, Αντώνη, παρ' ότι και συ διαπιστώνεις ότι εμπειρίες και εγκεφαλικά δρώμενα ή σπίτια και μολύβια φαίνονται άρδην διαφορετικά και αληθινά, απαιτείς πως τα μεν ανάγονται στα δε χωρίς άλλη απόδειξη πέραν της «φύσει πρότερης» πεποιθήσεώς σου. Ποιος λοιπόν απ' τους δυο μας ρέπει περισσότερο προς την «λήψη του ζητουμένου»;

31. Αλλά αν αλήθεια θέλεις να νιώσεις τι σημαίνει να πιστεύει κανείς ακράδαντα στο αλάθητο του υλιστικού μονισμού τόσο που να μην μπορεί να παίρνει στα σοβαρά τα δεδομένα των ίδιων των αισθήσεών του τα οποία τον πληροφορούν πως μολύβια και πόνοι φαίνεται πως διαφέρουν και ν' αντικαθιστά αυτά τα δεδομένα με την θεωρητική πεποίθηση ότι και τα μολύβια και οι οδύνες είναι ίδια κι απaráλλακτα, πράγματα υλικά και, τέλος, να μην μπορεί να καταλάβει πώς είναι δυνατό ο υπόλοιπος κόσμος να μην βλέπει το πρόδηλο (δηλαδή να μην πιστεύει τα ίδια), διάβασε άλλη μια φορά το χωρίο 2.β στο κείμενο της Ειρήνης. «Δεν καταλαβαίνω τι είναι αυτό που δυσκολευόμαστε τόσο να καταλάβουμε» ομολογεί η Ειρήνη αναφερόμενη στο (γι αυτήν) πρόδηλο γεγονός ότι οι υποκειμενικές εμπειρίες (πρώτου προσώπου) ανάγονται και ταυτίζονται με αντικειμενικά πράγματα όπως την έκκριση νευροδιαβιβαστών κ.λ.π. Αλλά ο λόγος που η Ειρήνη, όπως κάθε απόλυτα συνεπής υλιστής, έχει αλήθεια δυσκολίες επί του προκειμένου, είναι επειδή θεωρούν δεδομένο αυτό που όλοι μας πασχίζουμε να τεκμηριώσουμε ή ν' απορρίψουμε, δηλαδή εάν και με ποιον τρόπο ο εγκέφαλος είναι ικανός να δημιουργήσει μια αφηρημένη αναπαράσταση του κόσμου ή αν και πώς ακριβώς «... η αναπαράσταση αυτή είναι μια

same class or type of experiences (namely, visual). I will call, here, “consciousness” the capacity of people (and perhaps of some animals) to have such subjective experiences, and by contents of consciousness” I will mean the innumerable experiences that cover seamlessly (as long as we are awake) the successive moments of our existence, the defining features of which is what we call qualia. So that, when we inquire whether it is possible to read the contents of consciousness in the unfolding profile of brain activation displayed on the screens of our “perfect”(for the sake of the argument perfect) imaging devices, what we are really asking is whether it is possible to make statements like “the subject just saw this red rose, then he felt an itch on his forehead and, while raising his hand to scratch, a fleeting image of another red rose went through his mind’s eye, etc.” and be right about them. Clearly, no one at present would be likely to insist that such feats are indeed accomplished through functional imaging, yet many like Krimbas, Kouvelas, Zarkadakis and Skaliora, are willing to forecast the possibility, even the inevitability, of such feats.

37. To be able to read in this fashion the contents of people’s consciousness as they unfold from moment to moment, one must first be familiar with the “letters” and the “words” that make up the “text” of the unfolding story. To know, that is, exactly what experiences each brain activity pattern represents. For the sake of this argument, let us assume that we have established the unique correspondence of brain activity patterns to each of countless subjective experiences and thoughts. Let us further assume that we have become as familiar with these patterns as with printed words; that once we see them, we automatically understand their meaning. Thus prepared, let us now stand in front of the screen of an ideal functional imaging system where the echo of the ongoing brain activity of a conscious human being evolves, in real time, and let us try to identify the kinds of experiences that succeed each other in that person’s stream of consciousness. But, no sooner would we confront the record than we would realize the hopelessness of the enterprise: Unlike the words of a text that are laid out in series one

κατάσταση ενεργοποιήσεως του εγκεφάλου». Κι εκεί που όλοι λένε «εάν και πώς;» η Ειρήνη όπως πάντες οι πιστοί λένε καταφατικά κι εκ των προτέρων «είναι» - τελεία και παύλα.

32. Τώρα, μέχρι να επανακάμψουν ο Αντώνης και η Ειρήνη δριμύτεροι – πράγμα που εύχομαι να συμβεί σύντομα, θά πρεπε να πω δυο λόγια για ένα συγκεκριμένο τρόπο, τον τρόπο των λειτουργικών απεικονίσεων, μέσω του οποίου ο Κώστας, η Ειρήνη, ο Ηλίας κι ο Γιώργος Ζαρκαδάκης ελπίζουν πως θα συλλέξουμε αρκετές βάσιμες πληροφορίες για τους εγκεφαλικούς μηχανισμούς παραγωγής εμπειριών για να δομήσουμε ένα πειστικό πρότυπο της διαδικασίας, αν και όπως προκύπτει απ' αυτά που μόλις είπα, κάποιοι στη παρέα δεν χρειάζονται πρότυπα για να πειστούν μιας και είναι ήδη πεπεισμένοι πως μια αισθητική εμπειρία **είναι** ένας σχηματισμός εγκεφαλικής ενεργοποιήσεως. Εν πάσει περιπτώσει, αυτό που οι φίλοι μας προτείνουν είναι πως αργά ή γρήγορα θα καταστεί εφικτό να έχουμε άμεσα στοιχεία για τους εγκεφαλικούς μηχανισμούς των εμπειριών μας. Τα στοιχεία αυτά πιστεύουν πως θα προκύψουν εν είδει «λειτουργικών εικόνων», «εικόνων λειτουργίας», καλλίτερα, του τύπου που μας προσφέρουν η λειτουργική μαγνητική τομογραφία ή η τομογραφία βάσει εκπομπής ποζιτρονίων. Εξετάζοντας αυτή την πρόταση, ίσως φανώ περισσότερο πολυλογάς απ' ότι συνήθως, κι αυτό για δύο λόγους: Πρώτον διότι, όλως παραδόξως για όσους εξ υμών με ξέρετε καλλίτερα, τυχαίνει να έχω ασχοληθεί μ' αυτές τις τεχνολογίες σ' όλη την επαγγελματική μου σταδιοδρομία κι έτσι μού χει δοθεί πλειστάκις η ευκαιρία να αναλογιστώ τις δυνατότητες αλλά και τα όρια δυνατοτήτων των πολυέξοδων κι υπερσύγχρονων αυτών τεχνολογιών. Δεύτερον, διότι έχω επανειλημμένως εκφράσει προφορικός και γραπτώς τα συμπεράσματά μου σχετικά με το ανέφικτο απεικονίσεως των σχηματισμών ενεργοποιήσεως που αντιστοιχούν ή παράγουν τις εκάστοτε εμπειρίες – πιο πρόσφατα στο εγχειρίδιο “Fundamentals of Functional Brain Imaging” από τον επίλογο του οποίου θα μεταφέρω τα βασικά επιχειρήματα που δείχνουν πόσο (δυστυχώς ή ευτυχώς) μάταιες είναι η ελπίδες που εναποθέτουν οι φίλοι μας σ' αυτές τις τεχνολογίες.

by one, the patterns would be blended together, forming the river of global activity consisting of numberless activity patterns, each associated with each of the numberless functions that the brain mediates simultaneously (anything from thermoregulation to walking and talking and chewing gum at the same time) obscuring each other and making it impossible for us to tell not only what each pattern looks like but how many are present at each point in time and where each begins and ends. And this, folks, is a fact, not an opinion.

38. I trust it is abundantly clear that accomplishing the feat of reading the contents of consciousness is impossible, aggressive marketing on the part of some overenthusiastic scientists and of science fiction writers' notwithstanding, even if the prerequisites for such a task were met to perfection. But the more realistic question is: can these prerequisites be met? Can we, in other words, create an extensive library of brain activity patterns, each corresponding uniquely to each possible human experience? We could at least begin to hope that we might, if the number of all possible human experiences were finite. Yet, the entire experiential life of all human beings that have ever lived does not contain all possible unique experiences. That this is a statement of ordinary, plain fact and not a theoretical supposition is easy to establish. Consider, for example, progress in science. It is a plain fact that new insights, new ideas – some similar to but not the same as pre-existing ones, others entirely unexpected and novel – are born in people's minds every so often. As long, then, as the conscious life of humanity continues, new and unique experiences will always be coming into existence. Therefore, no library of all possible experiences is conceivable; consequently, no library of corresponding brain patterns is possible.

39. One may object at this point that, although it is true that the number of all possible unique experiences is not finite, it may be that each experience, new or old, is but a combination of some “experiential elements” from a finite and relatively small set. And, though it might be impossible to expect the creation of

33. Η πεποίθηση πως οι τεχνολογίες αυτές θα συντελέσουν το προαναφερθέν θαυμάσιο μου θυμίζει τον ήρωα του Marquez στα «Εκατό Χρόνια Μοναξιάς», τον Jose Arcadio Buendía, του οποίου είχε γίνει έμμονη ιδέα να αποδείξει, με μια φωτογραφική συσκευή που του είχε αφήσει περνώντας απ' το χωριό του το Macondo ένας γύφτος, ο φίλος του, ο Melquiades, την ύπαρξη του Θεού. Λέει λοιπόν ο μέγας παραμυθάς ο Marquez. «Μέσω μιας περίπλοκης διαδικασίας εμφάνισης απανωτών φωτογραφιών παρμένων σε διαφορετικά σημεία του σπιτιού ήταν σίγουρος [ο Jose Arcadio Buendía] ότι αργά ή γρήγορα θα συλλάμβανε στη φωτογραφική πλάκα την εικόνα του Θεού, εάν βέβαια υπήρχε Θεός. Αλλιώς θά βαζε τέλος, μια και καλή, στο ρώτημα της Ύπαρξής του». Μένει λοιπόν τώρα να κοιτάξω να σας πείσω γιατί νομίζω πως είναι φύσει αδύνατο να συλλάβουμε σε «λειτουργικές εικόνες» τον μηχανισμό της συνειδήσεως είτε αυτή υπάρχει είτε όχι.

34. Η εγκυρότης των επιχειρημάτων μου, θέλω να πω, δεν εξαρτάται από το εάν και με ποια έννοια είναι οι εμπειρίες πράγματα αληθινά ή ψεύτικα κι απ' το εάν και κατά πόσο η έκφασή τους εξαρτάται από τον εγκέφαλο. Θα υποθέσω μάλιστα ότι όντως υπάρχουν σχηματισμοί εγκεφαλικής ενεργοποίησης οι οποίοι αντιστοιχούν αποκλειστικά ο καθένας στο ποιόν κάθε ξέχωρης εμπειρίας και μετά θα κουβεντιάσω το εφικτό της «συλλήψεως» τέτοιων φευγαλέων σχηματισμών και το εφικτό της ταυτοποίησης της ακριβούς και αποκλειστικής αντιστοιχίας του καθ' ενός με μια εμπειρία, ανεξάρτητα απ' το εάν η αντιστοιχία αυτή εκληφθεί ως τεκμήριο εγκυρότητας του «δυσμού», του «ψυχοφυσικού παραλληλισμού» ή της μιας ή της άλλης ποικιλίας αναγωγιστικών προσεγγίσεων. Επί πλέον, υποθέτοντας πως μια τέτοια αποκλειστική αντιστοιχία είναι εμπειρικός ταυτοποιήσιμη θα εξετάσω το επόμενο ζήτημα για το εάν θα είναι τότε δυνατό να «διαβάζουμε» (όπως κάποιοι ενθουσιώδεις οπαδοί των προκεχωρημένων τεχνολογιών διατείνονται) στη ροή των λειτουργικών εικόνων που θα εμφανίζονταν στην οθόνη ακόμα και ενός ιδεώδους απεικονιστικού συστήματος, το περιεχόμενο της εν δράσει συνειδήσεως των εξεταζομένων.

35. Αλλά πριν ξεκινήσουμε προς αυτή την

a library of brain activity patterns, one for each experience, it may be reasonable to hope for the creation of a smaller library containing a finite number of brain activity patterns corresponding to the relatively few experiential elements. After all, with the twenty-six letters of the alphabet an infinite number of real or possible words can be constructed, and with the finite number of words contained in a standard dictionary an infinite number of novel and unique sentences can be produced. Therefore, if in fact there is a small set of unique experiential elements out of which all experiences are made, it may be possible to discover the handful of elementary brain activation patterns that correspond to them. And, once we see a particular activation pattern, we can determine whether it corresponds to an itch or a red rose by combining the appropriate elementary activation patterns that we already know to correspond to the experiential elements that make up the experience of itches or red roses.

40. Granted, to do so we will also need to know the rules for combining the elementary patterns, because there is no compelling reason to believe that the only form of combination is simple addition. But, before we could confront this problem, we would have to have a list of the putative experiential elements. As it happens, no such list is available, in spite of the valiant efforts of structuralist psychologists at the beginning of the last century, and of some British empiricist philosophers before them, to come up with one. Thus, until and unless such a list makes its appearance, one might be justified in considering the construction of an “alphabet” or a “dictionary” of elementary activation patterns an unreasonably optimistic enterprise. If reading the contents of one’s consciousness in the stream of the recorded echoes of one’s brain activation is beyond what can reasonably be expected, is it any more reasonable to expect that the patterns corresponding to some familiar experiences, like the experience of the itch or the red rose, can be identified?

41. I should remind you here that, to image the brain activity pattern specific to any phenomenon, the phenomenon must be

κατεύθυνση θα ταν καλά να διατυπώσω με σαφήνεια, γι άλλη μια φορά, τι ακριβώς εννοώ με τον όρο συνείδηση και το περιεχόμενό της: Είναι προφανές ότι τα φαινόμενα τα ενδεικτικά κάποιων ψυχολογικών λειτουργιών είναι, είτε ολοσχερώς είτε εν μέρει, υποκειμενικά. Μια κοινή περίπτωση φαγούρας – φαινόμενο ενδεικτικό της σωματισθητικής λειτουργίας, πέραν των αντικειμενικών χαρακτηριστικών της (π.χ. πιθανώς κάποιων αντανακλαστικών συσπάσεων των μυώνων) έχει και την υποκειμενική της άποψη, αυτήν την κοινή, κάπως ενοχλητική εμπειρία το ποιόν της οποίας μόνο με παρομοιώσεις και μεταφορές είναι δυνατό να περιγράψουμε. Το συμβάν της αντιλήψεως ενός κόκκινου ρόδου που είναι φαινόμενο ενδεικτικό της λειτουργίας που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «οπτική αναγνώριση», πέραν απ' τα πιθανά αντικειμενικά του γνωρίσματα την μια ή την άλλη αντίδραση που τυχόν έπεται της παρουσιάσεως του σχετικού ερεθίσματος, χαρακτηρίζεται επίσης από το αντίστοιχο υποκειμενικό ποιόν της εμπειρίας το οποίο διαφέρει ριζικά απ' αυτό της φαγούρας και απαντά αποκλειστικά στην συγκεκριμένη παρουσίαση του ερεθίσματος και δεν επαναλαμβάνεται πανομοιότυπο σε άλλες παρουσιάσεις του ερεθίσματος - πράγμα που θα αναλυθεί λίγο εκτενέστερα πιο κάτω.

36. Το πέρασμα μιας σκέψης ή η εμφάνιση μιας νοητής εικόνας – φαινόμενο ενδεικτικό της λειτουργίας της φαντασίας, το οποίο είναι μόνον υποκειμενικό, σαφώς διαφέρει απ' την εμπειρία αντιλήψεως του ίδιου κόκκινου ρόδου, αν και είναι συγγενής προς αυτήν υπό την έννοια ότι ανήκει στον ίδιο τύπο εμπειριών (δηλαδή των οπτικών). Ονομάζουμε δε συνείδηση την δυνατότητα του ανθρώπου κι ενδεχομένως και κάποιων ζώων να έχουν τέτοιου είδους υποκειμενικές εμπειρίες και με «περιεχόμενο της συνειδήσεως εννοούμε αυτές τις εμπειρίες οι οποίες γεμίζουν όλες τις ώρες μας (εφ' όσον βέβαια τελούμε εν εγρηγόρσει) και των οποίων το κυριότερο κοινό γνώρισμα είναι το αποκλειστικό της κάθε μιας ανέφατο **ποιόν**. Οπότε όταν εξετάζουμε εάν είναι εφικτό να αναγνωσθούν τα περιεχόμενα της συνειδησιακής ροής μέσα στην αντίστοιχη ροή των σχηματισμών εγκεφαλικής ενεργοποιήσεως που θα εκτυλίσσονταν στην οθόνη ενός (ιδεώδους) απεικονιστικού συστήματος, αυτό που ουσιαστικά ρωτάμε

repeatable and must have an objectively identifiable beginning and end. To image, therefore, the pattern corresponding to a particular itch or to the mental image of a red rose, this itch and mental image must recur a number of times and we must know when each recurrence begins and ends. The first question then is whether a particular experience can be expected to recur. Our reflexive response to this question is “of course, it can.” After all, we have had countless experiences of an itching forehead and we can readily imagine a red rose time after time. Yet this response completely misses the point of the question. The question is not whether we can have repeated experiences of the same *type* but whether we can have the same experience repeatedly. And we need the recurrence of the same experience if we are to image its activation pattern and not the pattern of that type or class of experiences. The difference between the first and second pattern would be appreciable. The first would be the sign of the mechanism of a particular experiential event, the second, the sign of the mechanism of a function; in the case of the itch, of a simple sensory function. Therefore, let us reflect on whether any specific experience can recur in the course of time.

42. Consider, then, any two percepts of the same red rose, any two fleeting thoughts of the same object, and any two itches of the same place on the forehead. Let us, in fact, consider them happening one right after the other, without any third experience intervening between them, so that we can be absolutely sure that we don't forget the exact way that the itch or the percept feels in its two successive occurrences. Now, either the two itches or the two thoughts are identical or they are not. If they were identical, provided that no other experience intervened between them, how could we possibly tell that they were two separate ones rather than one? Clearly we could not, unless they differed in something: unless they were not really identical. And claiming that they were identical in all respects but they just happened at different times does not help matters, because, in order to tell that one happened after the other, we must have already felt that they were two rather than

είναι εάν είναι δυνατό να αποφανθούμε, παρακολουθώντας αυτούς τους σχηματισμούς εν εξελίξει, ότι το υπό εξέταση άτομο «μόλις τώρα είδε» π.χ. «ένα κόκκινο τριαντάφυλλο, κι ευθύς αμέσως αισθάνθηκε φαγούρα στο μέτωπο και καθώς τώρα σηκώνει το χέρι του για να ξύσει το μέτωπό του, μια φευγαλέα εικόνα ενός άλλου κόκκινου ρόδου εμφανίζεται στο προσκήνιο της φαντασίας του» κι επιπλέον, όλα αυτά που έχουμε πει να είναι ακριβή και σωστά. Βέβαια κανένας απ' αυτούς που έχουν κάποια ιδέα για τις δυνατότητες των απεικονιστικών μεθόδων δεν ισχυρίζεται ότι τέτοια θαύματα ήδη έχουν γίνει ή γίνονται σήμερα. Ως τόσο πολύς κόσμος όπως ο Κώστας Κριμπάς, ο Γιώργος Ζαρκαδάκης, ο Ηλίας Κούβελας κι η Ειρήνη Σκαλιώρα, ευελπιστούν και προβλέπουν την άφιξη αυτών των θαυμασίων.

37. Αλλά για να διαβάσουμε τα περιεχόμενα πως ανθρώπινης συνειδήσεως καθώς διαδέχονται τό να τ' άλλο σε αδιάλειπτη αλληλουχία, πρέπει πρώτα να γνωρίζουμε την «αλφαβήτα» και το «λεξιλόγιο» των σχηματισμών που απαρτίζουν το εγκεφαλικό αντίστοιχο της ανεπισσώμενης υποκειμενικής ιστορίας. Να γνωρίζουμε, δηλαδή ποια ακριβώς εμπειρία αντιπροσωπεύεται από τον κάθε σχηματισμό. Ας υποθέσουμε λοιπόν, για να διευκολύνουμε αυτήν εδώ την επιχειρηματολογία, ότι ήδη γνωρίζουμε την αποκλειστική αντιστοιχία των σχηματισμών εγκεφαλικής ενεργοποίησης και των απειραριθμών εμπειριών. Κι ας υποθέσουμε ακόμα, ότι έχουμε τόσο εξοικειωθεί με την μορφή των σχηματισμών αυτών όσο και με τις μορφές του γραπτού λόγου που ευθύς όταν τις αντικρίζουμε, εννοούμε πάραυτα κι αυτόματα το νόημά τους. Υπ' αυτές λοιπόν τις συνθήκες ας πούμε ότι καθίσαμε μπρος την οθόνη του υπολογιστή του ιδεώδους απεικονιστικού μας συστήματος με πρόθεση ν' αρχίσουμε το «διάβασμα» των περιεχομένων της συνειδήσεως του υπό εξέταση ατόμου: «μόλις τώρα είδε ένα κόκκινο τριαντάφυλλο κ.λ.π. κ.λ.π.». Μόνο που άδικα προσπαθούμε: Μια πρώτη ματιά στην οθόνη θα μας πείσει για το ανέφικτο της προθέσεώς μας: Γιατί αυτό που εμφανίζεται στην οθόνη του τέλειου απεικονιστικού συστήματος είναι το **σύνολο των χωρο-χρονικών σχηματισμών εγκεφαλικής διεγέρσεως** που ο καθένας τους αφορά, σύμφωνα με την κοινή μας αποδοχή, και μια απ' τις τόσες και τόσες λειτουργίες

one; that is, we must have already felt them as different. And they are indeed always different, never identical, if for no other reason than because the second includes the memory of the first and differs from it in at least that respect.

43. Now, according to our reasonable assumption, without which there would be no reason even to try to image brain activity patterns unique to each experience, each of any two occurrences of the itch or the percept or the thought, to the degree that we experience them as two, must be associated with unique and therefore slightly different brain activation patterns. Therefore, were we to average together the patterns embedded in the global brain activation during each of several occurrences of the itch or the percept or thought in order to extract them from the background activation, we would be averaging or subtracting out, along with the rest of the background activity, all the aspects of each pattern that are unique to each occurrence of the itch or the percept of the thought and which account for the fact that each feels unique each time. Instead, the extracted pattern, if any, would be the pattern specific to a particular sensory, perceptual or cognitive function and not to any unique experience.

44. I don't know if Costas or Elias or Irini or Giorgos Zarkadakis are convinced by my rather lengthy and a bit scholastic argument. If not, people, I will be happy to hear your counter-arguments. Or maybe you or someone else may have additional proposals as to how we may reach that critical mass of evidence, whether through imaging or some other method, that will allow us to build, on their basis, the still missing generative model. But that, I have argued, and I do not think I have heard a direct refutation or my claim, would be a useless exercise, even if it were to be fruitful, in spite Helen's Stelio's and Giorgos Papadopoulos' reservations, because by its very nature the fruit of the exercise, the model, would be beyond empirical verification. I will not bother you here by repeating the reasons I claim such a thing, since they are presented in my position paper. I would, however, be willing to recast them in a different, perhaps more translucent

(από θερμορύθμιση και πέψη έως σκέψη) οι οποίες τελούνται ή ελέγχονται εν παραλλήλω. Κι αυτό καθιστά παντελώς αδύνατο να διακρίνουμε τους επί μέρους σχηματισμούς και να αναγνωρίσουμε την διαμόρφωση, την αρχή και το πέρας του καθ' ενός. Κι αυτό, συνάδελφοι, είναι γεγονός κι όχι εικασία του Ανδρέα.

38. Ελπίζω να μην χρειάζεται περαιτέρω ανάλυση της καταστάσεως για να πεισθεί ο πλέον ενθουσιώδης θιασώτης της απεικονιστικής τεχνολογίας περί του ανεφίκτου της προθέσεως να αναγνώσουμε ο ένας του άλλου τις μύχιες εμπειρίες παρακολουθώντας σχηματισμούς ηλεκτροχημικών εγκεφαλικών συμβάντων σε οθόνες. Αλλά, βέβαια, το απλούστερο και το κατά πολύ συντηρητικότερο ερώτημα είναι εάν κάποιες τουλάχιστον απ' τις προϋποθέσεις της αναγνώσεως αυτού του είδους είναι εφικτές. Εάν, φερ' ειπείν, είναι εφικτό να διακρίνουμε, ν' αποθησαυρίσουμε και να καταχωρήσουμε όλους τους σχηματισμούς, δημιουργώντας έτσι ένα ογκώδες λεξικό σχηματισμών όπου θα αναγράφεται επίσης σε ποια απ' όλες τις ανθρώπινες εμπειρίες αντιστοιχεί ο καθ' ένας. Θα μπορούσαμε ίσως να συζητήσουμε μια τέτοια πιθανότητα εάν το σύνολο των ανθρώπινων εμπειριών ήταν πεπερασμένο. Αλλά να που είναι άπειρο: Ακόμα κι αν είχαμε τρόπο να καταχωρήσουμε όλες τις εμπειρίες όλων των ανθρώπων που έζησαν και ζουν στον πλανήτη από καταβολής του ανθρωπίνου είδους, πάλι δεν θά χаме ένα πλήρες σύνολο. Κι αυτό είναι πάλι γεγονός κι όχι δική μου εικασία: Γι' απόδειξη φτάνει να σκεφθείτε τούτο μόνο: Κάθε μέρα που περνάει, όλο και κάποια καινούργια ιδέα εμφανίζεται στη συνείδηση πότε του ενός πότε του άλλου επιστήμονα (για να μην πάμε πιο πέρα) – έτσι δεν είναι; Ακόμα λοιπόν κι αν οι καινούργιες ιδέες θεωρηθούν απλώς καινούργιες διαρρυθμίσεις ήδη υπαρχουσών ιδεών, πάλι αποτελούν νέες εμπειρίες όπως ακριβώς τα καινούργια ευρήματα και οι νέες διαπιστώσεις που προκύπτουν κάθε μέρα. Διαφορετικά δεν θα υπήρξε η πρόοδος, που όλοι μας διαπιστώνουμε, στις επιστήμες όλες και στις δικές μας, η οποία μάλιστα πρόοδος λειτούργησε ως κίνητρο αυτής εδώ της κουβέντας. Οπότε λοιπόν, εφ' όσον υπάρχουν άνθρωποι με συνείδηση όλο και θ' αυξάνει ο αριθμός των εμπειριών που εμφανίστηκαν κι

form if anyone has had a difficult time trying to understand them.

45. Instead, assuming, until you present me with some reasons why I should not, that we have come at a veritable impasse, I will try to articulate a possible way out. Certainly I realize that this is neither the first time that people have met with blind walls when it comes to this issue, nor that I made a novel pronouncement just now. But I also realize that people like us cannot help it but try to find our way around such walls having eaten the fruit of the biblical tree of knowledge ... of our ignorance when we come up against them, as in the present case. So what is this proposal? For starters, it entails the claim that we (I mean we the westerners from about the fifth century B.C. onwards) have adopted the wrong bifurcation of nature. We have unprofitably and presumptuously severed the body of Nature along a fissure that we have imagined scores its otherwise smooth, unscarred and compact body, and have done so against our native abhorrence of divisions that, I suspect, underlies demands to restore the lost unity (like the demand put forth so elegantly by Elia and Costa Krimba). Why is the division of nature into things material and immaterial wrong? Here are some reasons:

46. First, the division rests on the assumptions of naïve realism, which I trust all of us have outgrown. Specifically it rests on the assumption that there are things that have bulk (substance I believe is the Aristotelian term) that occupy space, besides other “secondary” attributes like color. By virtue of their substantiality (the assumption here acquires momentum), these things are real in contradistinction to things like qualia, that are not things at all – lacking the defining attributes of the real things. Moreover, these non-things are completely different, and completely independent of the real things because they do not have anything whatsoever in common as far as the attributes of real things go – like extension in space.

Consequently, and here is the root of our difficulties, things and non-things can not make any contact, can not be causally

εμφανίζονται στο πρόσωπο της γης. Επομένως, η δημιουργία του λεξικού που λέγαμε, το οποίο θα χρειαστεί για την ανάγνωση των περιεχομένων της εν ενεργεία συνειδήσεως οποιουδήποτε ατόμου, είναι πράγμα αδύνατο.

39. Θα μπορούσε βέβαια ν' αντιτείνει κανείς εδώ, πως αν κι αληθεύει ότι ο αριθμός των εμπειριών είναι άπειρος, πιθανόν κάθε εμπειρία, παλαιά ή αγέννητη, ν' απαρτίζεται από συνδυασμούς «εμπειριακών στοιχείων» όπως ακριβώς οι λέξεις μιας γλώσσας – τόσο αυτές που υπάρχουν όσο κι αυτές που θα πλαστούν στο μέλλον – απαρτίζονται από συνδυασμούς ενός πεπερασμένου και σχετικά μικρού συνόλου γραμμάτων (και φωνημάτων). Οπότε ίσως καταστεί εφικτό να δημιουργηθεί ένα λεξικό σχηματισμών ο καθ' ένας απ' τους οποίους ν' αντιστοιχεί και σε ένα «εμπειριακό» στοιχείο. Κι αφού μάθουμε να διακρίνουμε την μορφή αυτών των σχηματισμών όπως μαθαίνουμε την φωνολογική αξία των γραμμάτων του αλφαβήτου, ίσως να μπορέσουμε να «αναγνώσουμε» σύνθετους σχηματισμούς ενεργοποιήσεως και ν' αποφανθούμε για το αν και πότε το υπό εξέταση άτομο βλέπει το κόκκινο τριαντάφυλλο που λέγαμε ή εάν και πότε τον πιάνει φαγούρα.

40. Φυσικά για να μπορέσουμε να μάθουμε αυτού του είδους την ανάγνωση πρέπει πρώτα να ενημερωθούμε για τους κανόνες που διέπουν την σύνθεση των σύνθετων σχηματισμών, βάσει των στοιχειακών σχηματισμών. Αλλά ακόμα πιο πριν, ανάγκη πάσα να καταρτίσουμε το λεξικό ή μάλλον την αλφαβήτα των «εμπειριακών στοιχείων». Κι εδώ υπάρχει άλλο αδιέξοδο: Ακόμα κι αν υπάρχουν αυτά τα υποθετικά στοιχεία κανείς ως τώρα δεν έχει καταφέρει να τ' απομονώσει και να τα ταυτοποιήσει. Επομένως η προτεινόμενη εδώ λύση θα παραμείνει ανέφικτη μέχρις ότου καταρτιστεί η «εμπειριακή αλφαβήτα». Κι αν λάβουμε υπ' όψιν τις ηρωικές προσπάθειες των ψυχολόγων της «δομικής» σχολής να καταρτίσουν μια τέτοια αλφαβήτα που ναυάγησαν, πολύ φοβάμαι πως η προτεινόμενη λύση θα παραμείνει εσαεί ανεπίδοτη. Εάν λοιπόν η ανάγνωση των περιεχομένων του συνειδησιακού ρεύματος, κατά την ανέλιξή του, είναι όνειρο απατηλό, θα ταν μήπως σκόπιμο ν' αναμένουμε την δυνατότητα

related, can not be reduced the one to the other save only by fiat or by λήψη του ζητουμένου: We all know that there is no credible proposal as to how the “res extensa” could be controlled by, or have any contact with, the “res cogitans”. Whence the proof of the unnaturalness of the bifurcation (to say nothing of Descartes’ tarnished reputation even before the recent exposé of his other error by Dr. Damasio) as well as the source of the problem we are faced with and which will remain (I claim) unresolved unless we do away with this particular division of nature. Abandoning this division would seem utterly counter-intuitive to anyone unfamiliar with the ruin Rutherford’s model of the atom brought to our intuition of things real, or to anyone unfamiliar with the utter pulverization of all substance and of the equally intuitive mode of causal relations among things physical, that quantum mechanics and its more recent elaborations have accomplished since the 1920s. It is rather ironic that the very physics on which our friend Adonis counts in his attempts to reduce to substantial brain mechanisms, everything from percepts and decisions to the very qualia του παράπνου της Αρετούσας του Κορνάρου – “of the hart rending love pains of Aretousa”, has banished all signs of the brain’s materiality leaving in its stead an unnamable something which we try in vain to capture in images of vibrating strings consisting of the same unnamable something.

47. But surely, you might say, there must be some grounds for classifying together things like Adonis’ Rover 216 GSi, the garage he would bring it to, the road on which the Rover moves, the boulders on the left side of the road on the way to Rethymno; Rethymno itself, on the one hand, and my recollection of the same road (with Yianni Kougioumoutzaki driving—Yianni, were are you hiding? we have missed you in this discussion!) as well as things like the square root of two, on the other hand. Well yes, there are grounds for such classification and for a bifurcation of nature that, unlike the one I have been complaining about, is not presumptuous, is very pragmatic, and very wise in its non-presumptuousness. Knowing by now my affliction - προγονολατρεία - I doubt you would be surprised to hear that the

αναγνωρίσεως σχηματισμών κάποιων ήδη γνωστών εμπειριών – του κόκκινου ρόδου για παράδειγμα; Κατόπιν εορτής αυτό βέβαια – δηλαδή, όχι καθώς συμβαίνουν, αλλά αφού έχουν συμβεί και έχουν καταγραφεί.

41. Εδώ θα πρέπει να σας θυμίσω ότι για να απεικονισθεί ένας συγκεκριμένος σχηματισμός εγκεφαλικής ενεργοποίησης που αντιστοιχεί σ' ένα επίσης συγκεκριμένο φαινόμενο, το φαινόμενο πρέπει να είναι επαναλήψιμο και με αντικειμενικώς ευδιάκριτη αρχή και τέλος. Για ν' απεικονίσουμε λοιπόν τον σχηματισμό που αντιστοιχεί στην νοητή εικόνα του ρόδου, η εικόνα πρέπει να επαναληφθεί αρκετές φορές πρώτον, και δεύτερον, πρέπει να γνωρίζουμε πότε ακριβώς συνέβη η εμφάνιση κι η έκλειψή της στον ρου του συνειδέναί. Οπότε το πρώτο ζητούμενο είναι εάν μια συγκεκριμένη εμπειρία – όπως η νοητή εικόνα του κόκκινου ρόδου είναι επαναλήψιμη. Σ' αυτό η αυθόρμητη απάντησή μας είναι: «ασφαλώς κι είναι επαναλήψιμη». Μόνο που αυτή η απάντηση, παρ' όλη την αληθοφάνειά της, είναι λανθασμένη: Γιατί η ερώτηση δεν είναι εάν εκφάνσεις του ίδιου είδους εμπειριών είναι επαναλήψιμες, αλλά εάν η **συγκεκριμένη εμπειρία** είναι επαναλήψιμη – πράγμα εντελώς διαφορετικό. Εν τω μεταξύ, αν θέλουμε τον σχηματισμό της εμπειρίας αυτής, κι όχι τον σχηματισμό που αντιστοιχεί στο είδος της, είναι ανάγκη να επαναληφθεί αυτή η ίδια εμπειρία κι όχι κάποιες παρόμοιές της. Διότι μόνο στην πρώτη περίπτωση θα χουμε την εικόνα του μηχανισμού της εμπειρίας ενώ στην δεύτερη θα έχουμε την εικόνα του μηχανισμού μιας λειτουργίας – της λειτουργίας της οπτικής φαντασίας, στην προκειμένη περίπτωση. Οπότε λοιπόν ανάγκη πάσα να απαντήσουμε σωστά στο ερώτημα: Είναι συγκεκριμένες εμπειρίες επαναλήψιμες ή όχι; Εάν η απάντηση εδώ είναι ναι, η βασική προϋπόθεση της απεικόνισης του εγκεφαλικού του μηχανισμού είναι πιθανή εάν όχι ανέφικτη.

42. Προτείνω λοιπόν πως το δεύτερο ισχύει για τους εξής λόγους: Ας πάρουμε ως παράδειγμα την περίπτωση δύο διαδοχικών εμπειριών του ίδιου τύπου (ούτως ώστε να μην τις διαφοροποιεί η παρεμβολή τρίτης εμπειρίας): Είναι ποτέ δυνατό να είναι πανομοιότυπες; Εάν ήταν, θά ταν αδύνατο να πούμε πως ήταν δύο, μιας και δεν θα είχαν κανένα στοιχείο και

distinction I mean is that between αισθητά and νοητά –the sensibilia and intelligibilia of the scholastics. May I expand on the virtues of these concepts besides their mere pedigree? They are non-committal. They entail no assumptions regarding the ultimate nature of reality and the features inherent in it and fundamental in defining the respective constitution of the things classified into the two respective categories. They are simply empirical and tell only what anyone from a dweller in the caves of Cro-Magnon to a graduate of MIT (or of the Μετσόβιο, for that matter) can tell, and tell the same way: That in the one category belong things you can touch and see (never mind whether that means that they are compact and massive and they reflect photons or not) and in the other belong those that you can experience without the mediation of your sensory organs. That way the two concepts and categories (i.e. νοητά – αισθητά) will remain unaffected by the changing theoretical fashions in the showrooms of physics. That way also, they do not prohibit, a priori, the sharing of attributes inherent in members of the two categories. Do you see the virtue of such a division of things? Do you get the same feeling I get, that starting from here one may never find oneself in Descartes' predicament and that one may find some day reasonable ways of relating the no-longer “material” brain to the no-longer “non-material” qualia?

48. And then, my friend Karavate, while we are about to solve the greatest enigma of nature (εδώ, Θανάση, γελάνε) using the wisdom of our ancestors, enshrined in their and our every-day language, you are in a hurry to distance yourself from those of us who insist (κι εδώ ξαναγελάνε) that οι αρχαίοι ημών πρόγονοι did discover all that is worth discovering! I'll tell you what I mean in a moment: Do you remember the profound stuff you quoted from Costa who, in turn had borrowed from a very innovative contemporary scientist saying that “all parts of nature are in mutual interaction and we can know them only thanks to that interaction”? Now listen to Socrates mimicking Protagoras: “αυτό μεν καθ' αυτό μηδέν είναι...εν δε τη προς άλληλα ομιλία πάντα γίνεσθαι...” The contemporary stuff are (κι εδώ καθόλου δε γελάμε) not so

καμιά λεπτομέρεια που να τις διαφοροποιεί. Και δεν ωφελεί να πούμε εδώ ότι και στην περίπτωση που ήταν πανόμοιες θα τις διαφοροποιούσε το γεγονός ότι η μια εμφανίστηκε μετά την άλλη διότι για να αναγνωρίσουμε την χρονική τους διαδοχή πρέπει να είχαμε αναγνώριση εκ των προτέρων ότι ήταν δυο κι όχι μία! Αλλά ποτέ δύο εμπειρίες δεν μπορεί να είναι ακριβώς ίδιες – ει μη τι άλλο, λόγω του ότι η δεύτερη θα εμπεριείχε την μνήμη της πρώτης.

43. Εν τω μεταξύ, σύμφωνα με το αρχικό αίτημα (ότι δηλαδή σε κάθε εμπειρία αντιστοιχεί κι ένας σχηματισμός ενεργοποίησεως) δυο διαδοχικές εμπειρίες θα συνεπάγονταν δυο σχηματισμούς οι οποίοι θα διέφεραν στο μέτρο που οι εμπειρίες θα διέφεραν. Οπότε όταν συμψηφίζαμε τους διαδοχικούς σχηματισμούς για να τους διαχωρίσουμε απ' τον φυσιολογικό θόρυβο (δηλαδή τους άλλους σχηματισμούς που ανελίσσονται εν παραλλήλω κι αντιστοιχούν στις χίλιες δυο λειτουργίες που διαμεσολαβεί ο εγκέφαλος), θα καταλήγαμε στην εξαγωγή ενός «μέσου» σχηματισμού ο οποίος κατ' ανάγκη θα εμπεριείχε **μόνον τα κοινά στοιχεία των επί μέρους σχηματισμών** ενώ τα ιδιαίτερα στοιχεία του κάθε ενός σχηματισμού (και της αντίστοιχης εμπειρίας) θα απέπιπταν όπως γίνεται με τα μη κοινά στοιχεία του φυσιολογικού θορύβου.

Κατ' ανάγκη λοιπόν ο κοινός «μέσος» σχηματισμός – ο μόνος προσβάσιμος - θ' αντιστοιχούσε πάντα στα κοινά γνωρίσματα των επί μέρους εμπειριών και θά ταν η εικόνα του μηχανισμού της λειτουργίας και ποτέ ενός μεμονωμένου φαινομένου – ενδεικτικού της λειτουργίας (δηλ. μιας οποιασδήποτε συγκεκριμένης εμπειρίας).

44. Δεν μπορώ να ξέρω εάν ο Κώστας, η Ειρήνη, ο Γιώργος Ζαρκαδάκης κι ο Ηλίας και φυσικά ο Αντώνης, έχουν πεισθεί για το ανέφικτο της απεικονίσεως του μηχανισμού εμπειριών ή όχι. Εάν όχι, πολύ θα θελα να ακούσω τις ενστάσεις σας, γιατί ίσως κάπου νά χω κάνει λάθος. Αν ναι, τότε ίσως να χετε κατά νου κάποιον άλλον τρόπο – πέρα απ' αυτόν της λειτουργικής απεικονίσεως – βάσει του οποίου θα συγκεντρωθούν αρκετά εμπειρικά στοιχεία για την δόμηση του τώρα απόντος παραγωγικού προτύπου. Βέβαια έχω ήδη πει (και δεν νομίζω πως με διέψευσε κανείς σας)

contemporary, are they? So, Thanasi, my friend, watch out, because I may show up one day at your door-step in Kalamaria with a fifth century B.C. edition of psychoanalysis from a reputable Athenian publishing firm, in hand. Well, to tell you the truth, I wish I could be there anyway, with or without the book, just for the pleasure of your company and, if you are in the mood, for a καραφάκι ούζο.

πως και να εμφανίζονταν ένα τέτοιο πρότυπο - πράγμα που, εκτός από μένα, θα εξέπληττε επίσης τον Στέλιο, την Ελένη και τον Γιώργο τον Παπαδόπουλο, θα ταν δώρον άδωρο καθότι θα ήταν φύσει μη ελέγξιμο – ελέγξιμο με τον μόνο τρόπο που αποδεχόμαστε όλοι μας ως έγκυρο, τον τρόπο, δηλαδή, της εμπειρικής διαψεύσεως. Οι λόγοι που υποστηρίζω αυτό το πράγμα έχουν ήδη εκτεθεί στο πρώτο μου κείμενο. Αλλά αν δεν τους έχω εκθέσει με σαφήνεια πείτε μου και θα ξαναπροσπαθήσω.

45. Εν τω μεταξύ θα συμπεράνω (και θα επιμείνω στο συμπέρασμα αυτό εκτός κι αν με μεταπείσετε), ότι έχουμε φθάσει πάλι στο προαιώνων γνωστό αδιέξοδο. Κι εν μέρει επειδή θα ταν κρίμα μετά από τόση φασαρία να καταλήξουμε απλώς και γι άλλη μια φορά στα πεπατημένα χωρίς να προσπαθήσουμε τουλάχιστον, να βρούμε κάποια διέξοδο, θα κάνω μια πρόταση, όντας πλήρως ενήμερος ότι δεν πρόκειται για μια συγκροτημένη θεωρία αλλά για ένα αβέβαιο αχνάρι, μια υπόνοια ρήγματος, στον συμπαγή τοίχο που μας κλείνει το δρόμο. Ποια, λοιπόν, πρόταση;

Πρώτον προτείνω, όπως έχω ήδη κάπου πει, ότι τουλάχιστον εμείς στη Δύση και τουλάχιστον απ' τον πέμπτο αιώνα π.Χ. έχουμε αποδεχθεί ως οριστική και πραγματική μια λανθασμένη διχοτόμηση του παντός (αισθητού τε κι επιστητού) κι επειδή κάπου διαισθανόμαστε το λάθος, προσπαθούμε αιώνες τώρα να αποκαταστήσουμε την χαμένη ενότητα με αιτήματα του τύπου που έχει προτείνει σ' αυτήν εδώ την συζήτηση ο Ηλίας και προπάντων ο Κώστας Κριμπάς. Γιατί είναι αυτή η διχοτόμηση στείρα κι αυτός ο καταχωρισμός των πραγμάτων σε υλικά και άυλα λάθος; Ιδού κάποιοι λόγοι:

46. Πρώτον ο διαχωρισμός ερείδεται στον «αφελή ρεαλισμό» που όλοι μας έχουμε, πιστεύω, ξεπεράσει. Ερείδεται, θέλω να πω, στο αίτημα ότι υπάρχουν πράγματα που καταλαμβάνουν χώρο – κι αυτό είναι το βασικό τους γνώρισμα (γιατί υπάρχουν και δευτερεύοντα γνώρισμα, όπως, π.χ. το χρώμα τους) και πράγματα όπως η ηδονή της μυρωδιάς του πεύκου μετά τη βροχή, ή το άφατο κίνητρο κάθε συνειδητής πράξης, ή η έννοια της δικαιοσύνης που ούτε χώρο καταλαμβάνουν ούτε χρώμα ούτε μυρωδιά έχουν. Τα πρώτα είναι, λέμε, τ' αληθινά πράγματα. Τα

χειροπιαστά, τα υλικά. Τ' άλλα τα άυλα, τα απατηλά. Τα πρώτα έχουν την δύναμη κι δρουν ως αίτια άλλων επίσης αληθινών πραγμάτων, τα δεύτερα όχι. Επομένως – κι εδώ είναι η απαρχή του αδιεξόδου – δεν έχει ποτέ κανείς καταφέρει να προτείνει κάποιο πιστευτό τρόπο επαφής μεταξύ τους. Μεταξύ του *res extensa* και του *res cogitans* και του ελέγχου του πρώτου επί του δευτέρου κατά τους υλιστές, και του δευτέρου επί του πρώτου, κατά τους δυϊστές. Εξ ου και η κακή φήμη του φουκαρά του Descartes πριν ακόμα ξεσκεπάσει τ' άλλο του το λάθος ο Δόκτωρ Damasio. Η εγκατάλειψη του εν λόγω διαχωρισμού φαίνεται παράξενη κι άτοπη σ' όλους όσοι δεν έχουν επίγνωση της κονιορτοποιήσεως της ύλης που το γενικώς αποδεκτό πρότυπο του Rutherford για δεκαετίες τώρα απεργάζεται. Κι επίσης φαίνεται άτοπη σ' αυτούς που αγνοούν την ακόμα πιο ριζοσπαστική εξαύλωση της ύλης και καταστρατήγηση ακόμα και της εννοίας της φυσικής αιτιότητας που η κβαντομηχανική έχει καταφέρει, παρά τις αντιρρήσεις του Einstein και της «κοινής λογικής». Κι είναι μάλλον ειρωνικό ότι η Φυσική, στην οποία ο φίλος μας ο Αντώνης στηρίζει την πρόθεση και την προσπάθειά του ν' αναγάγει την συνείδηση του παντός -- από την αισθητική αντίληψη της Rover 216 GS1 ως το παράπονο της Αρετούσας του Κορνάρου -- σε υλικούς και χειροπιαστούς εγκεφαλικούς μηχανισμούς, έχει αποπέμνει αμετακλήτως απ' τους κόλπους της και το τελευταίο σημάδι υλικότητας του εγκεφάλου και κάθε άλλου πρώην αληθινού πράγματος, αφήνοντας στη θέση τους ένα άφατο κάτι που την ουσία του μάταια προσπαθούμε να συλλάβουμε μέσω φαντασιακών εικόνων παλλομένων χορδών του ..τίποτα.

47. Αλλά θα μου πείτε, δεν μπορεί, πρέπει να υπάρχει κάποιο ψήγμα αλήθειας, κάποιο αληθές κριτήριο για την ταξινόμηση της Rover του Αντώνη στην ίδια κατηγορία με το δρόμο πάνω στο οποίο κυλάει και τα βράχια σ' αριστερά του δρόμου πηγαίνοντας προς το Ρέθυμνο απ' το' να μέρος, και την ανάμνηση του ίδιου δρόμου, την τελευταία φορά που με πήγε ο Γιάννης ο Κουγιουμουτζάκης (Γιάννη δεν ακούστηκες ακόμα, που είσαι;) την έννοια της τετραγωνικής ρίζας του δύο, κι άλλα παρόμοια, απ' τ' άλλο. Συμφωνώ. Μόνο που η ταξινόμηση που προτείνω βασίζεται σ' άλλο

κριτήριο, πολύ πιο άμεσο κι αμερόληπτο απ' την ήδη ξεπερασμένη έννοια της υλικότητας στην οποία βασίζεται η τρέχουσα ταξινόμηση. Κι επειδή μού χει ήδη ξεφύγει και σας έχω κάνει γνωστή την ανίατη προγονολατρεία μου δεν θα σας εκπλήξω λέγοντας ότι η εναλλακτική ταξινόμηση που προτείνω είναι η γνωστή αλλά (όπως πολλές έννοιες που θεωρούνται παρωχημένες λόγω ότι είναι αρχαιοελληνικές) μόνον μουσειακού ενδιαφέροντος πια, ταξινόμηση των πραγμάτων σε αισθητά και νοητά (στα των Λατίνων *sensibilia* και *intelligibilia*) της οποίας τα καλά επιτρέψτε μου να εκθειάσω.

48. Οι έννοιες «αισθητό» και «νοητό» δεν ενέχουν καμιά θεωρητική προκατάληψη όσον αφορά την κρυφή και μύχια φύση των πραγμάτων, όπως ενέχουν οι επιθετικοί προσδιορισμοί «υλικό» και «άυλο». Αντίθετα επισημαίνουν την απλή αλήθεια ότι κάποια πράγματα – όποια κι αν είναι η πεμπτουσία τους – τα αντιλαμβάνομαι μέσω των αισθήσεων ενώ για κάποια άλλα δεν μου χρειάζονται τ' αυτιά ή τα μάτια, - θέμα για το οποίο, ο άνθρωπος του Cro Magnon και ο απόφοιτος του τμήματος φυσικής του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης ή της Πάτρας θα συμφωνούσαν απόλυτα, ενώ θα διαφωνούσαν βίαια για τη σημασία του «υλικού» και του «άυλου». Το πλεονέκτημα της μιας ταξινομήσεως έναντι της άλλης είναι προφανές: Στην περίπτωση της ταξινομήσεως που έχει προκύψει στα πλαίσια του Ελληνικού λόγου, οι έννοιες αυτές δεν τροποποιούνται (ούτε αχρηστεύονται) συναρτήσει των εξελίξεων της θεωρητικής Φυσικής. Επιπλέον, οι έννοιες δεν αποκλείουν την κοινότητα γνωρισμάτων ούτε επομένως την πιθανότητα αλληλεπιδράσεως νοητών και αισθητών πραγμάτων. Φαντάζομαι πως δεν χρειάζεται να πω περισσότερα για τα πλεονεκτήματα αυτού του διαχωρισμού των πραγμάτων. Επίσης πιστεύω ότι θ' αναγνωρίσετε πως αρχίζοντας μ' αυτόν τον διαχωρισμό δεν θα καταλήξουμε στο ίδιο αδιέξοδο που κατέληξε ο Descartes κι πως ίσως καταστεί δυνατό να επινοήσουμε τρόπους αλληλεπιδράσεως του αισθητού (κι όχι πια υλικού) εγκεφάλου και του όχι αναγκαστικά άυλου ποιού των ανθρωπίνων εμπειριών.

49. Και συ φίλε Θανάση Καράβατε, τώρα βρήκες να μας πεις πως δεν πιστεύεις ότι οι Αρχαίοι

ημών πρόγονοι τα είπαν όλα; Τώρα που βάσει της αστεριεύτου σοφίας των, την ενσωματωμένη στις λέξεις που έπλασαν και που κι εμείς χρησιμοποιούμε, είμαστε στα πρόθυρα της επιλύσεως του βαθύτερου μυστηρίου της φύσεως; Τι πάει να πει δεν τα είπαν όλα; Βεβαίως τα είπανε. Θέλεις απόδειξη; Λοιπόν θυμάσαι εκείνα τα υπέροχα που δανείστηκες απ' τον Κριμπά ο οποίος με τη σειρά του είχε δανειστεί από κάποιον σύγχρονο πρωτοποριακό διανοούμενο πού λεγε πως «Όλα τα κομμάτια του φυσικού κόσμου υπάρχουν εν αλληλεπιδράσει του ενός με το άλλο, και μόνον χάρις σ' αυτές τις αλληλεπιδράσεις μπορούμε και γνωρίζουμε την ύπαρξή τους;». Άκουσε λοιπόν τώρα και τον Σωκράτη υποκρινόμενο τον Πρωταγόρα: «αυτό μεν καθ' αυτό μηδέν είναι εν δε τη προς άλλα ομιλία πάντα γίνεσθαι...» Και μην επιμένεις άλλο ότι δεν τά παν όλα οι αρχαίοι γιατί θα σου κουβαληθώ, μου φαίνεται, στην Καλαμαριά κρατώντας υπό μάλης καμμιά απ' αυτές τις πρώτες εκδόσεις της ψυχαναλυτικής θεωρίας που κυκλοφόρησαν από πολύ καθωσπρέπει εκδοτικούς οίκους της Αθήνας του Χρυσού Αιώνα και τότε να δω τι θα πείς! Μάλλον φίλε Θανάση επέμενε! Επέμενε για να βρω πρόφαση νά ρθω να σε βρω, να κάνουμε το ουζάκι μας και να τα πούμε από κοντά, όπως στο Κιάτο και στο Ξυλόκαστρο το καλοκαίρι.

[\[HOME\]](#) [\[AN INVITATION\]](#) [\[THE QUESTION\]](#) [\[PREVIOUS RESPONSE\]](#) [\[NEXT RESPONSE\]](#)